IslamHouse.com
مركز أصول Osoul Center www.osoulcenter.com

OROMO
OROMOO
أورومو

د توحيد په وضاحت كښي
څلور بنيادي اصول

تأليف
شيخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب، رحمه الله
شرح و تعليق
الشيخ محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنين
ترجمه
عبد الرحيم سلطان

شرح
القواعد الأربعة

تألیف

شیخ الإسلام محمد بن عبد الوهاب، رحمه الله

شرح و تعلیق

الشیخ محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنین

ترجمه

عبد الرحیم سلطان

PASHTO
بشتو

ⓒ **المكتب التعاوني للدعوة والإرشاد و توعية الجاليات بالربوة، ١٤٤١هـ**

فهرسة مكتبة الملك فهد الوطنية أثناء النشر

خان، عبدالرحيم سلطان

شرح القواهد الأربعة: اللغة البشتو . / عبدالرحيم سلطان خان. - الرياض، ١٤٤١هـ

١٠٤ ص، ١٢سم x ١٦,٥سم

ردمك : ٩٧٨-٦٠٣-٨٢٤٩-٧٣-٤

١- العقيدة الإسلامية   ٢- التوحيد.   أ. العنوان

ديوي ٢٤٠   ١٤٤١/١٦٨٦

رقم الايداع: ١٤٤١/١٦٨٦

ردمك : ٩٧٨-٦٠٣-٨٢٤٩-٧٣-٤

مركز أصول
Osoul Center
www.osoulcenter.com

أُعد هذا الكتاب وصمّم من قبل مركز أصول، وجميع الصور المستخدمة في التصميم يملك المركز حقوقها، وإن مركز أصول يتيح لكل مسلم طباعة الكتاب ونشره بأي وسيلة، بشرط الالتزام بالإشارة إلى المصدر، وعدم التغيير في النص، وفي حالة الطباعة يوصي المركز بالالتزام بمعاييره في جودة الطباعة.

+966 504 442 532

+966 11 445 4900

+966 11 497 0126

P.O.BOX 29465 Riyadh 11457

osoul@rabwah.com

www.osoulcenter.com

بسم الله الرحمن الرحيم

دمضامینو فهرست

دکتاب مضامین	۷
دشارح مقدمه	۹
دمؤلف مقدمه	۱۳
د (الکریم) معنی او مفهوم	۱۷
د (العرش) معنی اومفهوم	۱۹
دعلم معنی اومفهوم	۲۵
درشد تعریف	۲۷
دملت معنی	۳۱
عبادت په قران اوحدیث کښې	۳۵
دقاعدې معنی	٤۵
اول اصل اوقاعده	٤۹
دوهم اصل اوقاعده	٦۱
دریم اصل اوقاعده	۷۷
څلورم اصل اوقاعده	۹۱

دشارح مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيد المرسلين، نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، أما بعد:

دټولونه بهتر هغه شی په کوم کښې چه سبقت او مقابله کونکي مخکوالی کوي او دانسان دسعادت نیک بختۍ او په اخرت کښې دکامیابۍ لپاره کفیل اوضامن دی، اوانسان ته دسمې لارې رهنمايي کوي، نو هغه علم نافع (فا ئده مند علم) او عمل صالح (نیک عمل) دی، د دې دواړو (علم نافع اوعمل صالح) نه بغیر دانسان سعادت ممکن ندی کوم انسان ته چه دا دواړه څیزونه (علم نافع اوعمل صالح) ملاو شو بس په حقیقت کښې همدغه شخص کامیاب اوخپل مراد ته ورسیده، اوکوم انسان چه له دې دواړونه محروم شو نو په حقیقت کښې دغه شخص دهرخیر نه محروم اونا مراده شو، ځکه چه په حقیقت کښې همدغه دوه څیزونه (علم نافع اوعمل صالح) دانسان دکامیابۍ اوناکامۍ بنیاد دی، او په همدې سره ښه اوبد متقي اوګمراه ظالم اومظلوم معلومیږي، هرکله چه داخبره واضحه اومعلومه شوه چه علم اوعمل د یوبل سره لازم اوملزوم دې اودعلم مقام اومرتبه دمعلوم اوعمل په وجه باندې اوچتیږي. پس په ټولو علومو کښې د علم توحید مقام اومرتبه اوچته ده ددې وجې نه

علماء کرامو په خپله زنده ګۍ کښې دعلم توحید ډیر اهتمام کړیدی، او د توحید په باره کښې یي هر قسم مختصراو تفصیلي کتابونه لیکلي دي په دغه علماء کرامو کښي د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) نوم هم روښانه دی، ده په خپله زمانه کښي داسي دور لیدلی دی، په کوم کښې چه داسلام کړیٰ ما تیدلې او دستورو عبادت کیدلو دقبرونو او مزارونو تقدیس اوتعظیم شروع وو، اوپه قبرونو باندي یي مسجدونه اومزارونه جوړ کړي وو، او د دغه مزارونو عبادت کیدلو، او د ژوند په ټولو مهمو کارونو کښې به دغه قبرونو او مزارونو ته توجه کیدله، په داسي ما حول کښي امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) خپل اصلاحي کو ششونه تیز کړل، او دالله جل جلاله لپاره او دهغه دکتاب او دهغه رسول او دټولو خلکو دخیر خواهې لپاره یي اعلان وکړه، اودانبیاء کرامو په منهج با ندي یي دالله جل جلاله توحید اوعبادت طرف ته خپل دعوت شروع کړه او خلک یي دشرک او د ټولو وسائلو شرکیه نه منعه کول.

امام محمد بن عبدالوهاب (رحمه الله) ددعوت په میدان کښي خپل ټول کوششونه جاري وساتل، او دحق دعوت لپاره یي ټول هغه اسباب او ذرائع استعمال کړل کوم چه درب درضاکولو سبب ګرځیدلو، لکه تصنیف تالیف شو، تعلیم او تربیت شو، خط اوکتابت شو، د امام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) دجمله تصانیفو نه یو مشهور کتاب القواعد الاربعةـ دی، چه داختصارسره سره ډیر اهم اوپائده مندکتاب دی، ځکه چه په دیکښي دتوحید متعلق دډیرو مهمو اوبنیادي مسائلو علاج ذکردی، یو

ددغه مهمو مسائلو څخه دالله جل جلاله سره د اولياء او صالحينو دشرک فتنه ده، مشرکين دالله جل جلاله سره اولياء او صالحين شريکوي.

ددي مسئلي وضاحت مؤلف رحمه الله په علم فکر او تدبر سره دقران او صحيح احاديثو په رڼا کښي کړيدی، په داسي طريقې سره چه موحد ته، د عقيدې په باب کښي د هر قسمه بيمارۍ نه نجات ورکوي، او حق طلب کونکو ته صحيح رهنما يي کوي، ګمراهانو او فسا ديانو ته وا ګي وراچوي (داسي دلايل يي ذکر کړيدي دي چه ګمراهان او فساديان چپ کوي.

الله جل جلاله ماته ددي کتاب د شرحې کولو باربار توفيق رانصيب کړو، بعضې ورونو (طلبة العلم) ددي شرحې تحسين وکړه او په کتابي شکل کښي يي عام منظر ته د وړاندي کولو مشوره راکړه، نو ما هم دعامو خلکو دفائدې لپاره دپوره سوچ او فکر نه بعدپه دي شرحه کښي څه حذف او اضافه وکړه او ورته مي کتابي شکل ورکړو کوم چه ستا سو په وړاندي موجود دی، ما په دي شرحه کښي درميانه لار اختيار کړيده، د ډير تفصيل او ډير اختصار نه مي اجتناب کړيدی، او ددي شرحي دمتن لپاره مې د هغه کتاب (القواعد الاربع) متن غوره کړيدی، کوم چه په (کال ۱۳۷٤ هجري) کښي په ضمن د المجموعه العلميه السعوديه کښي شائع شوی وو، او دهغه دقلمي نسخي تصحيح علامه شيخ محمد بن ابراهيم رحمه الله کړيده په اخر کښي زه دخپلو مشائخو شکر ګذاريم چاچه د دي شرحي مراجعه کړيده او مونږ ته يي مفيدي مشوري راکړي خصوصا دشيخ عبد الله بن محمد الغنيمان او ډاکټر عبد العزيز محمد بن علي ال عبد اللطيف شکريه اداکووم او دالله

جل جلاله نه دعا کووم چه داشرحه داسي مفیده (فائده منده) وګرځوي لکه څنګه چه یي ددي اصل (متن) مفید (فائده مند) ګرځولی دی.

ای الله ! مونږته او زمونږ مور اوپلار او استاذانو او شاګردانو ته مغفرت وکړي، ای الله! اسلام اومسلمانانوته عزت او قوت ورکړي شرک اومشرکین ذلیل اورسواکړي الله تعالی ښه اوریدونکی او ډیر نیژدي دی بنده ګانوته.

محمد بن سعد بن عبد الرحمن الحنين
عضو هيئة التدريس
بجامة الامام محمد بن سعود الاسلامية الرياض
ص. ب: ٥٧٦٠ الرمزالبريدي: ١١٤٣٢
Hon1390@gmail.com

دمؤلف مقدمه

محترمو لوستونکو ورونړو وس ستاسو په وړاندې د شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب (رحمه الله) يو مفيد کتاب (**قواعد اربعه**) موجود دی، او دهغې شرحه او وضاحت په دې کتاب کښې ستاسو حضور ته پيش کوو.

شيخ الاسلام رحمه الله فرمايي:

بسم الله الرحمن الرحيم (دالله په نوم چه رحمن اورحيم دی شروع کوم) دالله نه دعا کوم چه کريم (عزتمند ذات دی) او دعرش عظيم رب دی چه هغه تا خپل دوست جوړکړي په دنيا او اخرت کښې او تا مبارک (برکت والا جوړ کړي هرځای چه يې، او تاپه خپلو هغه بنده ګانوکښې شامل کړي کوم چه دالله د فضل احساناتو او انعاماتو شکر اداکوي، او د

ابتلاء امتحان او ازما ينبت په وخت کښې د صبر او تحمل مظاهره کوي، او چه ګناه تري صادره شي نو دخپل رب نه مغفرت او معافي طلب کوي، يقينا په نعمتونو باندې دالله شکر اداکول، او په مصيبتونو باندې صبر کول او دخپل رب نه دګنا هونو معافي طلب کول دا درې واړه کارونه دانسان دسعادت او نيک بختۍ عنوان دی.

شیخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله ددي کتاب شروع په (بسم الله الرحمن الرحیم) سره له دوو وجونه کړیده اوله وجه داده چه د یو کار په شروع کښې دبسم الله ویل عمل دی په قران کریم باندي، دوهمه وجه داده چه په دیکښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم تا بعداري ده،ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به خپل خطونه د بسم الله نه شروع کول، لکه په صحیح بخاري او مسلم کښې د عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه روایت دی چه کله رسول الله صلی الله علیه وسلم دروم بادشاه هرقل ته خط لیکلو نو نبي اکرم صلی الله علیه وسلم اوفرمایل:

«بسم الله الرحمن الرحیم من محمد عبد الله ورسوله إلی هرقل عظیم الروم..» زه داخط دالله په نوم چه رحمن اورحیم دی لیکم دمحمد له طرفه د روم باد شاه هرقل ته[1].

بیا مؤلف رحمه الله د لو ستونکو لپاره دالله تبارک وتعالی نه دعا غو ښتې ده په دي قول سره (أسأل الله الکریم) او دا دمصنف رحمه الله عادت دی په ټولو تصانیفو کښې چه طالب العلم ته دعاکوي.

او دا دمصنف رحمه الله دمیني اومحبت دلیل دی دطالب العلم سره، دعلم اهتمام او دمتعلم سره مینه محبت دا ډیر اهم (غوره) اخلاق دي هر عالم با ید په دي اخلاقو باندي خپل ځان سنمبال کړي، او دتبلیغ علم (علم درسولو) اهتمام اوکوشش وکړي.

(۱) بخاري: (۷)، ومسلم: (۱۷۷۳).

نه داچه تبليغ علم (علم بل ته رسول) يو بوج او وزن وګڼې او کوشش کوې چه ځان تري خلاصکړي.

بلکې دعلم اهتمام او طلباو سره مينه محبت کول د مخکنو علماو په صفاتو کښې يو زليدونکی صفت دی، هغوې به دعلم ډيراهتمام کولو او دطلباو سره به يې ډيره مينه او محبت کولو، او دا دهغوې اخلاق وو، لکه ابن جماعه کناني رحمه الله د درس او تدريس باره کښې دعالم (مدرس) اداب او اخلاق ذکر کړې فرمايي چه د استاذ لپاره پکار دي چه د طالب العلم د مصالحو پوره اهتمام اولحاظ وکړي، او دطالب العلم سره داسي د نرمۍ شفقت او احسان معامله وکړي لکه څنګه چه يې دخپل محبوب اولاد سره کوي، کله کله د طالب العلم نه بعضي کمزورياني صادريږي کوم چه عام طور سره د انسان نه صادريږي نو په داسي موقع باندي بايد مدرس د صبر او تحمل اظهار وکړي او طالب العلم معاف کړي او معذوريي وګڼي، اودخيرخواهي په بنياد يي داصلاح کوشش وکړي په نرمي اوشفقت سره او دسختۍ نه بايد اجتناب وکړي، مقصد به يي د طالب العلم اصلاح وي استاد له پکارده چه د طالب العلم شاګرد سره د تواضع اوخاکسارۍ نه کار واخلي او همدارنګه د تيوس کونکي سره هم د نرمۍ معامله کول پکارده چه کله د الله دحقو قو او دبنده ګانو دحقوقو لحاظ کوي[1].

❀ ❀ ❀

(١) آداب ٣٦٦ السامع والمتكلم: ١٤٠ـ١٥٩

د (الکريم) معنی او مفهوم

مؤلف رحمه الله د الله جل جلاله لپاره لفظ د (الکريم) استعمال کړيدی «کريم» دالله جل جلاله نوم دی، داسماء حسنی نه، الله سبحانه وتعالی خپل ځان په (کرم) سره متصف کړي، ځکه چه الله تعالی اکرم (نهايت جود اوسخا ولا ذات دی) او لفظ د (کرم) دهغي جوامعو الفاظو نه دی، کوم چه ټولو محاسنو او محامدو ته شامل دی، دد ينه صرف عطاء (ورکړه) مقصود نده بلکه د عطاء «ورکړي» معنی ددينه يعني «لفظ دکرم نه» پوره کيږي.

ځکه چه په حقيقت کښې په بل باندي احسان کول د محاسنو اعلی درجه ده اوکرم ډيري زياتي خير خواهۍ ته وايي، [1] «کريم» او «اکرم» او همدارنګه بعضي نور اسماء حسنی مثلا «علي» (اعلی) او همدارنګه (قدير (او مقتدر) دا الفاظ مختلف دي او معنی يي يوه ده، له دي وجي نه هر يو جدا او مستقل نوم دی، ابن حجر رحمه الله فرمايي، چه د يو صفت نه ډير نومونه مشتق شي نوهر يو نوم جدا او مستقل نوم شمارل کيږي او ددينه هيڅ مانع نشته، ځکه چه په دي اسماو کښې في الجمله تغاير اواختلاف دی او هر يو نوم د بل نوم نه په يو خصوصيت سره جداوي چه دغه، خصوصيت په بل نوم کښې نه وي[2].

(١) فتاوی شيخ الاسلام ابن تيمية: (١٦/٢٩٣).
(٢) فتح الباري: (١١-١٩).

د (العرش) معنی اومفهوم

شیخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله په خپله دعا کښې د الله جل جلاله لپاره لفظ د (رب العرش العظیم) استعمال کړیدی.

معنی دعرش په لغت د عربو کښې د بادشاهۍ تخت ته وايي، اوهر چه عرش الرحمن (د الله جل جلاله عرش دی نوهغه د پښو والا تخت دی چه ملائکو بار کړیدی او ددنیا او مخلو قاتو لپاره د یو چت حیثیت لري[1].

د عرش الهي صفات په قران اوحدیث کښې، په قران او حدیث کښې د عرش الهي متعدد صفات ذکردي، چه بعضي دهغي نه په لاندي ډول ذکرکیږي:

١ عظمت: په قران کښې د عرش الهي یو صفت عظمت ذکر دی لکه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ﴾ [النمل: ٢٦]

د الله نه سوی هیڅ برحق معبو د نشته او هغه د عظیم (لوي) عرش مالک دی، حقیقت کښې الله جل جلاله دهرڅیز رب او مالک دی لیکن په دي ایت کریمه کښې يي دالله جل جلاله د ربوبیت تخصیص کړیدی

(١) شرح الطحاوية ابن ابی العز: (٣٦٦).

د عرش عظیم سره، بعضي علماء کړامو يي داسي توجيه کړيده چه عرش د الله جل جلاله په مخلوقاتو کښې يو لوي او عظيم مخلوق دی، ددي وجي نه يي په دي ايت کريمه کښې تخصيص شوي دی[1].

۲ مجد د عرش الهي صفت په قران کښې مجد (لوي شان وا لا عرش) هم ذکر دی لکه الله جل جلاله فرمائلي دي:

﴿ذُو ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡمَجِيدُ﴾ [البروج: ١٥]

دلوي عرش والا مالک دی.

د حمزه اوکسائي په قرأت کښې په لفظ دمجيد باندي دکسرې رعايت شويدی او صفت کرځولی شويدی دالمجيد، دهمدي ترکيب مطابق دايت ترجمه شويده.

۳ کرم بل صفت د عرش الهي په قران کښې کريم هم بيان شويدی لکه الله جل جلاله فرمائلي دي:

﴿لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡكَرِيمِ﴾ [المؤمنون: ١١٦]

د الله نه سوی بل هيڅ معبود برحق نشته اوهغه د عزتمند عرش مالک دی.

۴ دمصنف رحمه الله داقول (چه الله جل جلاله دي تا په دنيا او اخرت کښې خپل دوست جوړکړي (ولي) دالله داسماءحسنی نه يو نوم دی، لکه الله تعالی فرمائي:

---

(١) تفسير ابن عطيه: ١٢ـ ١٠٦

﴿ أَمِ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَۖ فَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡوَلِيُّ وَهُوَ يُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴾ [الشورى: ٩]

ايا نيولي دي دوي سوادالله تعالى نه مددګاران نو الله تعالى خاص هغه مددګاردى او هغه به ژوندي کوي مړي او هغه په هرڅه باندي قدرت والا د ى، (الله تعالى کار ساز او مددګاردى) ددي جملي مفهوم دادى، چه الله تعالى د ټولو مخلوقاتو دټولو کارونو متولي، کارساز، اومددګاردى.

اوهغه دټولوکارونو تدبيرکونکی اومالک دی، او دمؤ منانو لپاره دالله تعالى خاص ولايت دى هغه داچه الله تعالى خپل مؤمنان بنده ګان دتيرو نه راوباسي رڼا ته، مدد اونصرت يي کوي(١).

د مؤلف رحمه الله داقول: چه الله تعالى دي تا برکتناک کړي هرځاي چه يي، په حقيقت کښي دادعا دعيسى عليه السلام ددي قول نه ماخوذ ده کله چه هغه دمور په غيږه کښي وو، او داسي يي وويل: لکه الله تعالى دهغي په باره کښي فرمايي:

﴿ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيۡنَ مَا كُنتُ ﴾ [مريم: ٣١]

او الله تعالى زه برکت والا کرځولى يم هر ځاي چه يم، دبرکت تفسير په تعليم الخير (خير طرف ته ښو دنه کولوسره هم شويدى اوپه امر بالمعروف او نهي عن المنکرسره هم شويدى(٢) او ددينه علاوه نور اقوال هم شته په تفسير د برکت کښي چه هيڅ تعارض او تضاد په کښي نشته.

---

(١) تفسير ألأسماء الحسني، سعيد القحطا ني: ص: ١١٢-١١٣.
(٢) تفسير ابن کثير: (٣-١١٧).

فائده: دیو ایت په تفسیرکښې چه دسلفو نه مختلف اقوال ذکروي په حقیقت کښې هغه اختلاف دتنوع وي، اختلاف دتضاد نه وي. شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله فرمائي: سلفو علماء په مابین کښې د تفسیر متعلق اختلاف ډېر کم دی، په نسبت سره فقهي احکاموته، او دتفسیر متعلق چه کوم اختلاف منقول وي، غالبا هغه اختلاف د تنوع وي اختلاف دتضاد نه وي[۱].

د مؤلف: داقول چه الله تعالی دي تا په خپلو هغه مؤمنانو بنده ګانو کښې شامل کړي کوم چه دالله تعالی دنعمتونو شکر اداکوي او دامتحان ازمائش او مصیبت په وخت کښې د صبر مظاهره کوي. او چه ګناهونه تري صادر شي نو دخپل رب نه معافي غواړي یقینا دادري حالتونه دانسان دسعادت اونیک بختۍ عنوان دی.

حقیقت کښې بنده ددي دري حالتونه بهر نه وي. بلکې همیشه د دي دري حالتونونه په یو حالت کښې وي،

دالله تعالی له طرفه ډېر زیا ت نعمتونه په بنده ګانو باندي شویدي چه په بنده ګانو باندي دهغي شکر اداکول لازم او ضروري دي. اوکله په انسان باندي از میښت امتحان،

اومصیبت راځي نوصبر او تحمل ورباندي لازم دی، کله کله انسان دګناه مرتکب شي نو ورباندي خپل رب طرف ته رجوع توبه او استغفار لازم دی[۲].

---

(۱) الفتاوی: (۱۳-۳۱۳).
(۲) الوابل الصیب لابن القیم: (۵).

فائده: همدارنګه طبراني په معجم کبیرکښې یو مرفوع روایت ذکر کړیدی (من ابتلي فصبر، وأعطى فشكر، وظلم فغفر، وظلم فاستغفر).

چاچه دامتحان اومصیبت په وخت کښې صبر وکړو او دنعمتونو په وخت کښې دالله تعالی شکر اداکړه ظلم ورباندي وشو، نو معافي يي وکړه او په بل چا يي ظلم وکړو نو معافي يي وغو ښتله داحدیث سخت ضعیف دی، وګورۍ.[1] [2].

﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يَلۡبِسُوٓاْ إِيمَٰنَهُم بِظُلۡمٍ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلۡأَمۡنُ وَهُم مُّهۡتَدُونَ﴾

[الأنعام: ٨٢]

هغه کسان چه ایمان يي راوړیدی او دشرک نه يي ځان بچ کړیدی پس همدوي دامن اوهدایت والادي.

شیخ الاسلام رحمه الله فرما یي:

پوهه شه: الله تعالی دي خپل عبادت او طاعت طرف ته ستا رهنمايي وکړي، چه حنیفیت دابراهیم علیه السلام دین دی، دابراهیم علیه السلام ددین دحنیفیت مفهوم اومطلب دادی:چه صرف یواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي وکړېشي لکه الله تعالی فرمايي:

﴿وَمَا خَلَقۡتُ ٱلۡجِنَّ وَٱلۡإِنسَ إِلَّا لِيَعۡبُدُونِ﴾ [الذاريات: ٥٦]

(١) سلسلة الاحاديث الضعيفة والموضوعة للالباني: (٤٥٢٧).
(٢) الجامع: (٥٣٢٣).

ما انسانان اوپيران صرف ددي لپاره پيداکړيدي چه خاص زما عبادت او بنده ګي وکړي ددي ايت مبارکه نه په وضاحت سره دامعلومه شوه چه الله تعالی انسانان او پيران صرف دخپل عبادت او بنده ګي لپاره پيداکړيدي، نو په دي خبره باندي ښه ځان پوهه کړه چه د خالص توحيد نه بغير هيڅ عبادت عبادت نه دی، ددي مثال پشان دلمانځه دی لکه څرنګه چه هيڅ لمونځ بغير داوداسه نه لمونځ نه وي.

هرکله چه په عبادت کښي شرک داخل شي نو عبادت برباد فاسد او باطل شي لکه حدث (بي او دسی) سره چه طهارت باطليږي.

هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وډ شي نوعبادت برباده وي او اعمال هم له مينځه وړي، اوځاي دمشرک دهميشه لپاره اور دجهنم دی، نو پدي به هم پوهه شوی يي چه دتوحيد اهميت پيژندل او دشرک دفساد نه ځان خبره ول څومره اهم او ضروري دي، اميد دی چه الله تعالی تاته دشرک دجال نه نجات در په برخه کړي، دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ﴾ [النساء: ٤٨]

يقيناالله تعالی نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورګناهونه چاته چه وغواړي.

دعلم معنی اومفهوم

د مؤلف رحمه الله دا قول: چه پوهه شه الله تعالی دي خپل عبادت اوطاعت طرف ته ستا رهنمایي وکړي حنيفيت دابراهيم عليه السلام دين دی، د حنیفیت مفهوم دادی: چه صرف یواځې په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي وکړیشي.

فایده: مؤلف رحمه الله خپله خبره د (اعلم) لفظ نه شروع کړه، او دا د امرصيغه ده دعلم نه، او ددې معنی ده پوهه شه، علماء د دې لفظ د معنی اومدلول په باره کښې مختلف اقوال ذکرکړیدي چه دهغې تفصیل دادی:

١ علم: دهغې پوخ او مظبوط اعتقاد نوم دی کوم چه دواقع سره عین مطابق وي[1].

لکه دامثال چه هر مخلوق دپاره خالق پیداکونکی لازم او ضروري وي او هغه الله تعالی دی نو دیته علم وایي، ځکه چه دا حکم په یقیني طور سره صادر شوي اودواقع سره بلکل عین مطابق دی.

٢ دبعضي علماء دقول مطابق دعلم هیڅ تعریف نه کیږي، لکه ابن العربي المالکي داقول کړیدی، او ددې علت دادی چه علم دومره زیات

(١) لتعریفات للجرجاني: ١٥٧

واضح دی چه تعريف ته هيڅ ضرورت نه لري[1] (اعلم) دامر صيغه هغه وخت استعماليږي چه کله د يو اهم څيز بيانول مقصود وي، مطلب داشو، کوم علوم او معارف چه تا ته بيانيږي نو دهغي د پو هي دپاره ځان تيار کړه[2].

(۱) عارضة الأحوذي: (۱۰/۱۱۳- ۱۱٤).
(۲) حاشية الأصول الثلاثة لابن قاسم: (۹).

د رشد تعريف

(الرشد) رشد او هدايت دالله تعالی په عظيم احساناتو او انعاماتو کښي يو عظيم احسان دی، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ ۝٧ فَضۡلٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَنِعۡمَةٗۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ﴾

[الحجرات: ٧-٨]

دغه کسان هم د وي کا مياب دي دالله تعالی دفضل او نعمت د و جي نه، الله تعالی پوهه او حکمت والا دی. د رشد تعريف بعضي علماء داسي کوي، چه رشد په حق باندي مستقيم کلک او مظبوط پا تکيدلو ته وايي[١].

په رشد او هدايت کښي فرق:

ابن قيم رحمه الله فرمايي: علم نافع (فايده مندعلم او په هغي باندي عمل کولو ته (رشد) وايي، رشد اوهدی چه کله جدا جدا ذکرشي نو هريو د يو بل معنی ته شامليږي.

يعني رشد دهدی په معنی، او هدی درشدپه معنی راځي، او چه کله يو ځاي ذکرشي نو درشد معنی ده د حق علم حاصلول او دهدی معنی ده د حق علم مطابق عمل کول[٢].

(١) فتح القدير للشوكاني: (٥-٧١).
(٢) إغاثة اللهفان: (٥٣٧).

د اطاعت معنی:

اطاعت هغه تابعداري او پیروي ته وایي چه د دین او شریعت دحکم مطابق وي[1] یعني عبادت په داسي طریقه سره کول چه دالله تعالی دحکم مطابق وي[2].

ددي مثال: د اطاعت مثال لکه لمونځ شو، لمونځ ترهغه وخته پوري اطاعت تابعداري نده ترڅو پوري چه دالله تعالی دحکم مطابق او سره د شروطو واجباتو او ارکانو ادا نه شي.

د مؤلف رحمه الله داقول: چه حنیفیت د ابراهیم علیه السلام دین دی، او ددي مفهوم دادی چه یواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي وکړیشي) دحنیف کلمه په قران کریم کښې ډیر کرته ذکر شویده، او الله تعالی په انسا نانو باندي فرض کړیده چه دحنیفیت (استقامت والا) جوړ شي، اول الله تعالی په اهل کتاب یهود او نصارا و باندي دافرض کړیوه چه د حنیفیت دین تابعداري وکړي، او بیا یې په امت محمدي باندي داهم فرض کړه چه ددین حنیف چه د توحید دین دی تابعداري وکړي یعني په ټولو انسانانو باندي دافرض ده چه دملت ابراهیمي تا بعداري وکړي[3]، لکه الله تعالی فرمایي:

(۱) شرح الطحاوية الابن ابي العز الحنفي: (۱–۳۳۵).
(۲) الكوكب المنير لإ بن النجار: (۱–۳۸).
(۳) جامع المسائل لشيخ الإسلام ابن تيمية (۵/۱۷۹).

﴿ ثُمَّ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ أَنِ ٱتَّبِعۡ مِلَّةَ إِبۡرَٰهِيمَ حَنِيفٗاۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴾ [النحل: ١٢٣]

وحي وکړه مونږ تاته چه تابعداري کوه دملت دابراهيم عليه السلام چه کلک موحد وو او نه وو د مشرکانو د ډلي نه.

همدارنګه الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ وَمَن يَرۡغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبۡرَٰهِـۧمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفۡسَهُۥۚ وَلَقَدِ ٱصۡطَفَيۡنَٰهُ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَإِنَّهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴾ [البقرة: ١٣٠]

او مخ نه اړه وي د دين د ابراهيم عليه السلام نه مګر هغه څوک چه بي وقوف کړي ځان خپل او يقينا غوره کړی وو مونږ ده لره په دنيا کښې اويقينا دی به خامخا په اخرت کښې د کاميابو نه وي. او همدارنګه الله تعالی فرمايي:

﴿وَقَالُواْ كُونُواْ هُودًا أَوۡ نَصَٰرَىٰ تَهۡتَدُواْۗ قُلۡ بَلۡ مِلَّةَ إِبۡرَٰهِـۧمَ حَنِيفٗاۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ﴾ [البقرة: ١٣٥]

دوي وايي چه شي تاسي يهود يان يا نصرى لاربه وومومې، اوايه مونږ تابع يو د دين دابراهيم عليه السلام چه پوخ موحد وو، او نه وو دی دمشرکانو د ډلي نه. هرکله چه داخبره ښه واضحه معلومه شوه چه د حنيفيت تابعدارۍ فرض او لازم ده په ټولو خلکو باندي نو مصنف رحمه الله واضحه کړه چه حنيفيت د ابراهيم عليه السلام د دين او ملت نوم دی،

دملت معنی

(ملت) دین او شریعت ته وایي[۱]:

پس د حنیفیت صحیح مفهوم اومعنی:

حنیفیت دهغه دیني لاري نوم دی، په کومه باندي چه ابراهیم علیه السلام ولاړ وو، یعني په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي کول عربو به هغه کس ته هم حنیف وایو کوم چه به دیهودو او نصراو ددین نه واوړیده، ددي وجي نه بعضي اهل کتابو په خپلو کتابونو کښي د حنیف دکلمي سره دښمني ښکاره کړي، او داهغه عرب وو کومو چه حج او ختنه جمع کړیوه، (او دا دواړه یعني حج او ختنه کول د دین ابراهیمي جزء وو، حالانکه دوي مشرکین وو[۲].

(حنیف) دحنف نه ماخوذ دی، او دحنف اصلي معنی ده میلان کول، نودحنیف معنی شوه د باطل دینونونه اعراض کونکی، بعضي علماو ویلي دي چه دحنف اصلي معنی استقامت ده، ددي وجي نه دابراهیم علیه السلام دین ته دحنیفیت نوم ایښودل شوی دی[۳].

(۱) أحكام القران للقرطبي: (۲/ ۱۳۰).
(۲) جامع المسائل لابن تيمية: (۵/ ۱۸٤).
(۳) تفسيرالشوكا ني: (۱/ ۱٦۰- ۱٦۱).

شيخ الاسلام ابن تيمية رحمه الله فرمايي: حنيف هغه شخص ته وايي چه دخپل رب په حکم باندې کلک او مستقيم وي، او دهر قسمه باطل نه اعراض کونکی وي، حنيفيت په اصل کښې يواځې په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي کول اوپه هغې باندې هميشه قائم پاتکيدل او دالله تعالی سره محبت کول او هغه ته عاجزي کول او دهر قسمه شرک نه ځان ساتل ديته حنيفيت وايي[1].

دمؤلف رحمه الله داقول: (کله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه ته الله تعالی دخپل عبادت لپاره پيداکړی يې، نو په دې خبره باندې هم ځان پوهه کړه چه د خالص توحيد نه بغير هيڅ عبادت مقبول عبادت نشي کيدلای لکه څرنګه چه د اوداسه نه بغيرهيڅ لمونځ نشي کيدلای، يعني خالص توحيد دهرعبادت دقبوليت لپاره داسې اساسي او بنيادي شرط دی لکه څرنګه چه د لمانځه د قبوليت لپاره طهارت بنيادي شرط دی.

او ددې دليل په قران کريم کښې دا ايت کريمه ده:

﴿وَٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُشۡرِكُواْ بِهِۦ شَيۡـٔٗا﴾ [النساء: ٣٦]

او بنده ګي کوی دالله تعالی او مه شريکوې دهغه سره هيڅ شی.

په دې ايت کريمه کښې الله تعالی دعبادت امر او دشرک نه ځان ساتل يې يوځاي ذکر کړيدی، ددينه داخبره واضحه کيږي چه دعبادت دقبوليت لپاره توحيد شرط دی.

(١) الفتاوی: (٥/ ٢٣٩) (١٠/ ٤٦٦).

مصنف رحمه الله وفرمايل: چه کوم عبادت دالله تعالی لپاره خالص نه وي نو هغې ته عبادت نه ويل کيږي، لکه دمشرک عبادت ته عبادت نه ويل کيږي.

ليکن ددي باوجود الله تعالی دعبادت لفظ ددي حقيقي معنی خلاف استعمال کړيدی،او دمشرک عبادت ته يې هم عبادت ويلی دی، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُهُمۡ وَلَا يَضُرُّهُمۡ﴾ [الفرقان: ٥٥]

او بنده ګې کوي دوي سيوا دالله تعالی نه دهغه چا چه نه نفع ورکولای شي دويته او نه نقصان ورکولای شي دويته، او همدارنګه الله تعالی په يو بل ايت کښې فرمايي:

﴿قَالَ أَفَرَءَيۡتُم مَّا كُنتُمۡ تَعۡبُدُونَ﴾ [الشعراء: ٧٥]

﴿أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُمُ ٱلۡأَقۡدَمُونَ﴾ [الشعراء: ٧٦]

اويل ابراهيم عليه السلام ايا خبر يې تاسو په حال دهغه چا چه تاسو هغوي لره بنده ګې کوي * تاسو او مشران ستاسو مخکني.

عبادت په قران اوحدیث کښي

شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمه الله: ددي مسئلې وضاحت په داسي انداز کړیدی چه په هغي سره دمصنف مراد اومقصود ښه واضح کیږي، دهغي حاصل دادی:

دعبادت لفظ په قران او حدیث کښي په دوه طریقو سره استعمال شویدی.

١ **مطلق**: کله د عبادت نه مراد مطلق عبادت وي، او دا د الله تعالی په نیزمقبول وي ځکه چه خالص دالله تعالی لپاره وي، په دي معنی او اعتبار سره دمشرک عبادت ته عبادت نه ویل کیږي، ځکه چه هغه خالص دالله تعالی لپاره نه وي همدارنګه لفظ د مطلق ایمان صرف سوچه اوصحیح ایمان ته شامليږي، او د کفارو او مشرکینو ایمان ته نه شامليږي ځکه چه کفار او مشرکین دالله دتعالی په ربو بیت باندي اقرار او اعتراف کوي، لیکن دالله تعا لی سره په توحیدالوهیت کښی شرک کوی.

٢ **مقید**: کله چه مشرک دالله تعالی عبادت کوي او دهغي سره دغیرالله عبادت هم کوي، نو دي باندي دعبادت اطلاق کیږي خو د (قید) سره لکه داسي ویل کیږي چه دا شخص دالله تعالی عبادت کوي

او دغیر الله عبادت هم کوي او یا داسي وویل شي چه دا شخص دالله تعالی سره په عبادت کښي شرک کوي.

په قران کریم او احادیثو کښي ددي وضاحت موجود دی، لکه مخکښي دقران کریم دوه ایاتونه ذکر شو، او همدارنګه دا قول دالله تعالی:

﴿وَإِذۡ قَالَ إِبۡرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوۡمِهِۦٓ إِنَّنِي بَرَآءٞ مِّمَّا تَعۡبُدُونَ﴾ [الزخرف: ٢٦]

او کله چه اویل ابراهیم علیه السلام پلار خپل او قوم خپل ته یقینا زه بیزاره یم د هغه چانه چه تاسو یي بنده ګي کوې.

په دي ایت کریمه کښي د دوي متعلق دعبادت لفظ استعمال شویدی، لیکن مقید، یعني عبادت ستاسو الله تعالی لره سره دشرک نه،یعني زه ستاسو د هغه عبادت نه بیزاره یم چه شرک ورسره وي، ددي وجي نه کله چه د مشرکینو او کفارو نه نفي دمطلق عبادت راشي لکه په دي قول دالله تعالی کښي:

﴿وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٞ مَّا عَبَدتُّمۡ﴾ [الکافرون: ٤]

او نه یم زه عبادت کونکی په هغه طریقه چه تاسو عبادت کوي.

نو دلته نفي دمقید عبادت نه ده مراد، بلکه نفي دعبادت مطلق مراد ده او دا هغه عبادت دی چه دالله په نیز مقبول او دالله تعالی په توفیق سره کیږي[١].

(١) الفتاوی: (١٦-٥٧٣).

فائده: شيخ عبدالله الغنيمان حفظه الله فرمايي: چه ددي تفصيل نه دمؤلف رحمه الله مقصود او مراد ښه نه واضح کيږي، بلکه فرق دادی، چه په لغت کښې دعبادت اطلاق په هر هغه معبود باندي کيږي چه قصد يي وشي په عبادت سره ليکن په شرعه کښې صرف هغه عبادت معتبراو مقبول دی چه دتوحيد سره وي، اصل کښې دافرق دی.

او فرق د اطلاق او تقيد ښه واضح ندی، ددي وضاحت نه معلومه شوه چه مراد دمصنف په نفي دعبادت مطلق سره نفي دهغه عبادت مرادده، کوم چه دالله تعالی په نيز باندي مقبول وي، او دالله تعالی په توفيق سره کيږي.

دمؤلف رحمه الله داقول: هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وډ شي نوعبادت برباده وي، مصنف رحمه الله ددي خبري وضاحت کوي چه کله، دعبادت سره شرک ګډ وډ شي نو څه احکام وربانديي مرتب کيږي، اول حکم يي دا بيان کړيدی، چه دشرک دوجي نه عبادت برباد يږي، هرکله چه شرک دعبادت سره ګډوډ شي نو عبادت فاسد اوبرباد شي، که يو شخص دحج نيت او اراده وکړي اوحج اداکړي، او بيا دغيرالله نه مدد وغواړي او يا دغيرالله دپاره نذر ياذبحه وکړي نو حج يي باطل فاسد او برباد شه، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿وَلَوۡ أَشۡرَكُواْ لَحَبِطَ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ﴾ [الأنعام: ۸۸]

او که بالفرض شرک کړی وی دوی خامخا برباد شوي به وی،

ددوي هغه عملونه چه دوی کول، اوهمدارنګه که یوشخص اودس وکړي او بیا شرک وکړي دالله تعالی سره نو طهارت اواودس یې فاسد اوباطل شو.

ابن قدامه رحمه الله فرمائي: چه طهارت یوعمل دی او دا عمل حکما باقي پا تې کیږي اوچه کله ورته باطلونکی څیز عارض شي نو باطلیږي، نو په شرک سره هم خامخا باطلیږي، ځکه چه طهارت داسي عبادت دی چه په حدث (بې اودسۍ) سره فاسدیږي نو شرک یې خو خامخا له مینځه وړي[1].

د مصنف داقول چه دشرک دوجي نه عمل او عبادت بربادیږي اوددي دپاره یې لفظ د (احباط) استعمال کړیدی، بعضي علماو ددي وضاحت په بطلان سره کړیدی.

قاضي عیاض رحمه الله فرمائي: چه د «أحبط عملك» او «حبط عملك» دواړو یوه معنی ده چه باطلیدل دي، او لفظ دباطل او فاسد دا الفاظ مختلف دي او معنی یې یوه ده[2].

مصنف رحمه الله دشرک په باره کښې لفظ د حبوط یعني دعمل بربادیدل یې عطف کړیدی، په لفظ د (فساد) یعني دعمل فاسدیدلو باندي، او ضمیر د (ا فسدها) یې هغه عبادت ته راجع کړیدی، چه شرک ورسره ګډوډ

---

(۱) المغني: (۱–۳۲۸).
(۲) مشارق الآنوار: (۱–۲۲۱).

شوی وي، او لفظ د العمل) چه معرف بالام دی او دلالت کوي په عموم باندي، ددي اسناد يي کړيدی، لفظ د (الحبوط) يعني دعمل بربادیدلو ته ځکه چه دعمل بربادیدل يي دوهم هغه حکم وګرځه وو کوم چه مرتب کيږي په شرک باندي.

په دي معنى باندي چه دشرک اول حکم دادی چه دشرک دوجي نه هغه عبادت بربادیږي دکوم سره چه شرک ګډوډ شوی وي، اودوهم حکم دشرک دادی، چه د شرک دوجي نه هغه اعمال صالحه هم بربادیږي چه ددي شرک نه يي مخکي کړي وي، او ددي ښه وضاحت په دي قول دالله تعالى کښي دی:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ﴾ [الزمر: ٦٥]

او يقينا وحي کړي شويده تاته اوهغه کسانو ته چه ستانه مخکي دي که چيري شرک د او کړو خامخا برباد به شي عمل ستا او خامخا شي به ته دتاوان وا لو نه.

مصنف رحمه الله فرمايي: کوم انسان چه دشرک نه ځان نه ساتي دا کافر دی، اګرکه په امت کښي ډير لوي عبادت کونکی وي، دشپي لمونځونه (تهجد) کوي او د ورځي روژې نيسي، دا اعمال يي ټول برباد دي! الله تعالى فرمايي:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا۟ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ [الأنعام: ٨٨]

او که بالفرض شرک کړی وی دوی خامخا برباد شوي به وی، ددوي هغه عملونه چه دوی کول، دمشرک داعمالو عاقبت داسي وي لکه یو سړی د جنابت ناپاکی په حالت کښې لمونځونه کوي، او د جنابت نه غسل نه کوي، او یا داسي لکه یوسړی په ډیره سخته ګرمی کښې روژې نیسي او بیا دورځي زناکوي.

امام ابن قیم رحمه الله د اعمالو دبربادیدلونوعیت دوه قسمه بیان کړیدی، یعني داعمالو بربادیدل دوه قسمه دي.

١ **عام**: ددي صورت دادی لکه په مرتد کیدلو سره دانسان ټول نیک اعمال بربادیږي، او په صحیح توبې سره دانسان ټول ګناهونه معاف کیږي.

٢ **خاص**: ددي صورت دادی: لکه بعضي نیک اعمال برباد شي، او بعضي ګناهونه معاف شي او دیته جزءيي بربادیدل وایي[١]:

مصنف رحمه الله فرمایي: چه مشرک (شرک کونکی) به همیشه په اور دجهنم کښې وي، ددي نه مراد دمصنف رحمه الله دریم حکم دی چه مرتب کیږي په شرک اکبر باندي ځکه چه مشرک که دتوبې نه بغیر دشرک په حالت کښې مړشه نو همیشه به په اور دجهنم کښې اوسیږي، الله تعالی فرمایي:

﴿ لَقَدۡ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ مَرۡيَمَۖ وَقَالَ ٱلۡمَسِيحُ

(١) کتاب الصلاة لابن القیم: (٨٦).

﴿يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمۡۖ إِنَّهُۥ مَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ حَرَّمَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِ ٱلۡجَنَّةَ وَمَأۡوَىٰهُ ٱلنَّارُۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ أَنصَارٖ﴾ [المائدة: ٧٢]

يقينا ڪفرکړيدى هغه کسانو چه وايي بيشکه الله تعالى هغه مسيح ځوي دمريم دى، او ويلي دي مسيح: اى بني اسرائيلو بندګې کوي دالله تعالى چه رب ځما دى او رب ستاسو دى، بيشکه چا چه شرک وکړو دالله تعالى سره پس يقينا حرام کړيدى الله تعالى په هغه باندي جنت او ځاي دهغه اور دجهنم دى، او نشته ظالمانولره هيڅ مددګار.

هرکله چه تاته داخبره ښه واضحه شوه چه شرک کله دعبادت سره ګډ وړ شي نوعبادت برباده وي، او اعمال هم له مينځه وړي، اوځاي دمشرک دهميشه لپاره اور دجهنم وي نو پدي به هم پوهه شوى يي چه دتوحيد اهميت پيژندل او دشرک دفساد نه ځان خبره ول څومره اهم او ضروري دي، اميد دى چه الله تعالى تاته دشرک د جال نه نجات در په برخه کړي، دکوم په باره کښې چه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا﴾ [النساء: ٤٨]

يقيناالله تعالى نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورګناهونه چاته چه وغواړي، او چاچه شرک وکړو دالله تعالى سره پس يقينا جوړه يي کړوګناه لويه.

د شيخ الاسلام رحمه الله په کلام کښې ددي قواعدو او اصولو داهميت

ذکردی، هغه په خپلو نورو رسالو کښي په مختلفو مقاماتو کښي ددي اصولو او قواعدو داهمیت وضاحت کړیدی، چه دهغي خلاصه داده:

١ ددغي اصولو او قواعدو په معرفت او پوهې سره موحد په شرک کښي دواقع کیدلو نه محفوظ کیږي.

٢ په دغه اصولواو قواعدو کښي د لاآله الا الله صحیح معنی او مطلب بیان شویدی.

٣ ددغي اصولو اوقو اعدو په معرفت اوپوهې سره دتوحیداو شرک په مابین کې ښه فرق کیږي.

مصنف رحمه الله فرمایي دشرک نه دبچ کیدلولپاره معرفت دڅلورو اصولو او قواعدو ضروري دی، کوم چه الله تعالی په قران کښي بیان کړیدي، او دغي اصولو اوقواعدو په وجه باندي انسان دلا اله الا الله صحیح معنی او مفهوم پژندلی شي، او ددغي اصولو او قواعدو په رڼا کښي داهل اسلام او اهل شرک په مابین کښي ښه تمیز او وضاحت کیږي، الله تعالی د په تا رحم وکړي، ته ددغه اصولو او قواعدو باره کښي غور او فکر وکړه، او خپله پوهه دغه اصولو طرف ته متوجه کړه، ځکه چه دا ډیر فائده مند اصول دي.

د مؤلف رحمه الله داقول، شرک اکبر دکوم په باره کښي چه الله تعالی فرمایلي دي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا﴾ [النساء: ٤٨]

يقينا الله تعالى نه معاف کوي چه شرک وکړيشي دهغه سره او معاف کوي ددينه علاوه نورګناهونه چاته چه اوغواړي، او چاچه شرک وکړو دالله تعالى سره پس يقينا جوړه يي کړو ګناه لويه.

دا هم دهغه احکامو د جملې څخه دي کوم چه په شرک اکبر باندي مرتب کيږي او هغه داچه الله تعالى هغه مشرک نه معاف کوي چه په لوي شرک کښي اخته وي، او بغير دتو بې نه مړ شي ليکن دشرک اکبر نه علاوه نور کبيره ګناهونه چه چا کړي وي او بغير دتوبې نه مړ شي نو دا دالله تعالى مشيئت ته وسپارل شو،که خوښه يي شي معاف به يي کړي او که خوښه شي عذاب به ورکړي، او دا ددي ايت معنى او مقصود دى.

مصنف رحمه الله وفرمايل: چه ددي اصولو اوقواعدو په معرفت او پوهي سره مونږ دشرک او غيرالله دعبادت د جال نه بهر وتلي شو.

قواعد: دقاعده جمع ده او قاعده په لغت کښي بنياد او اساس ته وايي، کله چه وويل شي قواعد البيت نوددي نه مقصود دکور بنياد او اساس وي[١].

(١) لسان العرب لابن منظور: (٧- ٤٣٤).

دقاعدې معنی

دقاعدې تعریف په اصطلاح دعلماو کښې:

علماء کله داسې فرمايي چه په دې مسئله کښې قاعده داده او کله داسې وايي چه په دې باب کښې قاعده داده، نومراد په دې سره هغه کلي قضيې (مسائل) وې چه په هغې کښې دغور فکرنه بعد جزیي قضيې (مسائل) معلو ميږي[١].

ددې مثال دادی لکه ووېل شي: چاچه عبادت دغيرالله طرف ته واړه وو نو ده یقینا شرک اوکړو، داقضیه کلیه ده، په دې باندې دغور فکر نه بعد جزیي قضیې داسې معلومیږي، چاچه دغیرالله لپاره ذبحه اوکړه یا يې دغيرالله لپاره نذر نیاز وکړه، یايې غیرالله ته سجده وکړه، نو ددې څه حکم دی؟ نو دمخکې قضیې نه معلومه شوه چه دامشرک دی، ځکه چه دا ټول دعبادت انواع دي، چاچه دا دغيرالله لپاره اوکړل نو دایقیني مشرک دی.

معرفة:

دیوشي اصلي حالت معلو مولو ته معرفت وايي[٢] دالله تعالی لپاره وصف

(١) شرح مختصر الروضة للطوفي: (١- ١٢٠).
(٢) التعريفات للجرجاني: (٢١٨).

د (عارف) نښي بیانیدلی، او په دي باندي احمد بن حمدان دقاضي ابو یعلی محمد بن حسین نه اجماع نقل کړیده[1] او الله تعالی په وصف د (عالم) سره متصف کیږي، لکه الله تعالی فرمایلي دي:

﴿عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ﴾ [المؤمنون: ٩٢]

عالم دی په هر پټ او ښکاره باندي پس اوچت دی دهغي نه چه دوي دهغه سره شریکوي.

دالله تعالی لپاره لفظ دمعرفت نه استعمالیږي ځکه چه دمعرفت نه مخکې جهل وي او دا دالله تعالی په باره کښې مستحیل (ناشوني) دی.

ځکه چه دالله تبارک وتعالی علم ازلي دی یعني دازل نه تر ابده پوري الله تعالی عالم دی په ما کان اوما یکون باندي[2] اوبل دوهمه وجه داده چه معرفت یقین او ظن (ګمان ته) دواړو ته شامليږي او داهم دالله تعالی په باره کښې مستحیل (ناشوني) دی[3].

فائده: دالله تعالی اسماء او صفات توقیفي دي، یعني په قران او حدیث سره ثابت دي، له دي وجي نه په هر چا لازم ده چه ددي په باره کښی او ددینه علاوه په نورو امورو کښي د اهل سنت والجماعت موقف خپل کړي.

(١) الکوکب المنیر: (١/٦٥-٦٦).
(٢) التعریفات: (١٧٢).
(٣) شرح الاصول من علم الاصول عثیمن: (٢٥).

شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمه الله فرمائي: چه دسلفو صالحینو مذهب دادی. چه هغوي دالله تعالی لپاره هغه صفات ثابتوي کوم چه الله تعالی د خپل ځان لپاره ثابت کړیدي، او یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دالله تعالی لپاره ثابت کړیدي بغیردتحریف (معنی بدلولونه) او بغیر دتعطیل (معنی نه انکارکولونه) او بغیر دتکییف (کیفیت بیانه ولونه) او بغیردتمثیل (مثال ورکولو نه)[1].

ایا دالله تعالی علم په یقین سره متصف کول درست دي؟

جواب دالله تعالی علم په یقین متصف کول درست ندي، ځکه چه کلمه دیقین په داسي څه دلالت کوي، چه مخکي موجود نه وي، او دا د الله تعالی دعلم باره کښې مستحیل (ناشونی) دی.

ابن القطان رحمه الله ددي وضاحت په خپل کتاب فتح الرحمن کښې په تفصیل سره کړیدی[2]:

د مصنف رحمه الله داقول: چه الله تعالی ددي قواعدو ذکر په قران کریم کښې کړیدی په دي قول سره مصنف رحمه الله ددي قواعدو او اصولو مراجع اومصادرو ته اشاره کوي هغه داچه داقواعد او اصول د قران کریم نه ماخوذ او مستنبط دي، او داد مصنف رحمه الله دکتابونو کمال او امتیاز دی چه دقران او احادیثو په قوي دلائلو باندي مبني وي.

(۱) الفتاوی: (٥-٢٦).
(۲) فتح الرحمن: (۲۰).

اول اصل او قاعده

په دي پوهه شه چه هغه مشرکين او کفار چه رسول الله صلی الله عليه وسلم ورسره قتال (جنګ) کړيدی هغوي په دي اقرار او اعتراف کولو چه الله تعالی رازق خالق او مدبر دی، ليکن هغوي په دي اقرار سره په اسلام کښي داخل نه شو، ددي دليل دا قول دالله تعالی دی:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَـٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ [يونس: ٣١]

او ا يه څوک روزي درکوي داسمان او د زمکې نه او يا څوک اختيار مند دی د غوږونو اود سترګو.

او څوک را وباسي ژوندی دمړنه او راوباسي مړژوندی نه اوڅوک انتظام کوي د د ټولو کارونو پس اوبه وايي دوي چه الله تعالی پس اوايه ته ايا ځان نه بچ کوي دشرک نه.

ددي اول اصل او قاعدې معنی او مطلب:

١ دمکې کفاراو مشرکين کومو کښي چه الله تعالی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم نبي راوليږه، هغوي د اسماعيل عليه السلام اولادول، او

دابراهیم علیه السلام د دین څه حصه پکښې هم باقي پاتي وه له دي وجي نه په دیکښي څه تعجب نشته چه هغوي دالله تعالی په خالقیت او رازقیت او تدبیر باندي اعتراف او اقرار کولو، لیکن ایا دي اقرار او اعتراف دوي په اسلام کښي داخل کړل او وینه اومال یې محفوظ شو؟

مصنف رحمه الله په قطعي دلیل سره دا واضحه کړه چه د مشرکینو دي اقرار او اعتراف دوي په اسلام کښي داخل نه کړل، بلکه الله تعالی په دوي باندي دکفر حکم اوکړو او خپل نبي ته یې ددوي په خلاف باندي دقتال (جنګ) امر اوکړو.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه؟ که څوک د مصنف رحمه الله په دور باندي سوچ اوکړي او په هغه حالاتو باندي چه مصنف ورسره مخامخ وو، نو داخبره به ورته ښه واضحه شي چه مصنف رحمه الله دا قاعده ولي بیان او واضحه ثابته کړه ځکه چه ډیر هغه خلک چه اسلام ته منسوب ول، داسلام په خلاف او منافي کارونو کښي مبتلاء وو، دقبرونو په عبادت کښي مبتلاء وو، او څه تعداد علماء داسي هم ووچه باطل یې د حق په لباس کښي خلکو ته پیش کړی وو!

او مصنف رحمه الله ددي ټولو حقیقتونو نه واقف او باخبر وو، او په دي ډیر ښه پوهیده چه داخلک دهغه توحید دحقیقت نه ناخبره دي په کوم چه رسول الله صلی الله علیه وسلم رالیږل شوی وو، ددي وجي دوي په انحراف

او ګمراهۍ کښې واقع شوي دي، او دوي داعقيده لري چه په هرمکلف باندي صرف دتوحيدربوبيت پيژندل ضروري دي اودوي دجهالت اوياد تقليد دوجي نه داخيال او ګمان هم کوي چه دلااله الاالله معنی داده چه الله تعالی خالق رازق او داشياو پيداکونکې دی فقط ددي له وجي نه اګرکه يو شخص په کفري کارونو کښې واقع وي لکه دغيرالله لپاره ذبح کول او دغيرالله نه مدد غوښتل او دمخلوق نه هغه حاجات غوښتل په کومو باندي چه صرف الله تعالی قادر وي او دمخلوق د قدرت نه بهر وي نو ددوي په نيز باندي داشخص مرتد نه شمارل کيږي ترڅو پوري چه دا شخص داعقيده لري چه الله تعالی خالق رازق او ددي کائناتو مدبر دی(١).

لهذا ددي باطل اعتقاد درد لپاره مصنف رحمه الله داقاعده واضحه او ثابته کړه چه هغه کفار او مشرکين مکه چه رسول الله صلی الله عليه وسلم ورسره قتال (جنګ) اوکړو هغوي هم دالله تعالی په ربوبيت باندي اقرار او اعتراف کولو او ددي باوجود دي اقرار هغوي په اسلام کښې داخل نه کړل!.

دنورو دلائلو سره سره د ايت کريمه نه ددي اصل لپاره وجه د استدلال

دتوحيدپه باره کښې د قبر پرستو دانحراف خلاصه داسي ممکن ده، چه دهغوي ګمان دادی، چه رسول الله صلی الله عليه وسلم صرف دتوحيد

(١) دعاوي المناوئي: عبد العزيز عبداللطيف (١٩٣- ١٩٤).

ربوبیت لپاره نبي راليږل شوی وو، او دهمدې په بنياد يې دمخالفينو سره دشمنۍ قتل قتال (جنګونه) کړي وو، اوپه همدې توحيد ربوبيت باندې اعتراف کولو سره دانسان وينه اومال په دنيا کښې محفوظ کيږي، او په اخرت کښې ورته نجات حاصليږي، او صرف په همدې توحيد ربوبيت باندې اعتراف چه الله تعالی خالق رازق او مدبر دی، فقط همدا د لااله الاالله معنی اومقصد دی.

ځکه خو مصنف رحمه الله د قران کريم په رڼا کښې په واضح دليل سره دا ثابته کړه چه د قبر پرستو دا اعتقاد او عقيده خطاء او باطله ده د مذکوره ايت کريمه تسلي بخش وضاحت په دوه طريقو سره کيږي.

① داچه کفارو او مشرکينو هم په دې باندې اقرار او اعتراف کولو چه الله تعالی خالق مالک رازق او دټولو کارونو تد بير کونکی دی، ليکن ددې اقرار با وجود دوی په اسلام کښې داخل نه شول، او داحقيقت په دې ايت کريمه سره ښه واضح کيږي:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ﴾ [الزخرف: ۸۷]

او که چيرې تپوس اوکړې ته د دوی نه چه چا پيدا کړيدي دا (شفعاء) خامخا دوی به ووايي الله تعالی نو څرنګه اوړيدلی کيږي دوی د تو حيد نه.

يعني زمونږ رازق او زمونږ دسترګو غوږو نو او دمرګ او ژوند مالک اود ټولوکارونومدبرالله تعالی دی، همدارنګه مشرکينو دالله تعالی په خالقيت

باندي هم اقرار کولو لکه په ايت مذکوره کښې الله تعالی په ښه وضاحت سره داسي فرمائلي دي:

﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴾ [الزخرف: ۸۷]

او که چيري تپوس وکړي ته د دوي نه چه چا پيدا کړيدي دا (شفعاء) خامخا دوي به وواېي الله تعالی نو خرنګه اوړيدلی کيږي دوي دتوحيد نه.

۲ داچه صرف په توحيد ربوبيت باندي اقرار کولو سره ا نسان دجهنم نه نجات نشي حاصلوي ددي وضاحت دايت کريمه داخري حصي نه کيږي.

لکه الله تعالی مشرکينو ته دا تهديد ورکړو چه دعذاب نه ځان ولي نه بچ کوي!؟

﴿ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴾ [يونس: ۳۱]

که چيرته دوي صرف په دي اقرار سره دعذاب نه بچکيدل، نو دا تهديد يي ولي ورکولو؟

ابن جرير رحمه الله ددي آيت ﴿ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ﴾ په تفسير کښې فرمائي، يعني هغوي به تاته ضرور په جواب کښې دا واېي چه ددي هرڅه کونکی الله تعالی دی، ﴿ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴾ نوته ورته په جواب کښې ووايه چه ايا ځان نه بچ کوي دشرک نه، يعني تاسو په دي اعتراف کوي چه دهرڅه مالک الله تعالی دی، او بيا هم دالله تعالی سره شرک کوي او دمعبود

حقیقي نه علاوه نورباطل معبودانو ته رامدد شه وایي نو ایا تاسو دالله تعالی دعذاب نه نه ویریږي(۱).

او هر چه دمشرکینو داګمان دی، چه د (لااله الا الله) مطلب او مقصد دادی، چه دالله تعالی نه سوا بل څوک خالق رازق او مدبر نشته.

او دا ددي کلمي مطابقي معنی ده، لفظ د تولي معنی سره مطابق دی، یعني دکلمي طیبي نه مراد صرف توحید ربوبیت دی، داګمان ددوي باطل دی. ځکه چه چا ته الله تعالی په قران کریم کښې دغور فکر او سوچ توفیق ورکړی وي، او درسول الله صلی الله علیه وسلم په سیرت کښې سوچ او فکر اوکړي او درسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت کښې سوچ او تدبر اوکړي نو په اسانۍ سره به ورته واضحه شي چه دمشرکینو داګمان چه د (لااله الا الله) نه مراد صرف توحید ربوبیت دی، باطل او خطاء دی. ځکه چه الله تعالی ددي کلمې (لااله ا لاالله) معنی په قران کریم کښې بیان کړیده، اوددي وضاحت یي بل چاته ندی حواله کړی، لکه الله تعالی ددي کلمي (لااله الاالله) معنی داسي بیان کړیده چه د الله تعالی نه سوا دبل چا نه دعبادت نفي کول او صرف یواځي دالله تبارک وتعالی لپاره عبادت ثابتول لکه الله تبارک وتعالی فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِۦ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾

[الزخرف: ۲۶-۲۸]

(۱) تفسیر ابن جریر: (۷- ۱۱٤).

او کله چه وویل ابراهیم علیه السلام پلار خپل او قوم خپل ته یقینا زه بیزاره یم د هغه چا نه چه تاسو یي بنده ګي کوي. مګر هغه ذات چه زه یي پیدا کړی یم نو هغه به ماته لار ښايي. او پاتي کړه الله تعالی دا کلمه باقي په اولاد دهغه کښې. دي لپاره چه دوي اوګرځي دګمراهی نه.

فا ئده: هرلفظ چه په یوه معنی دلالت کوي. دهغي دري اقسام دي.

ددلالت قسمونه:

١ دلالت مطابقت یا دلالت تطابق: هرکله چه دلفظ نه پوره معنی واخستی شي دیته دلالت مطابقي وايي ځکه چه لفظ دمعنی سره مطابق شو.

٢ دلالت تضمني: هرکله چه دلفظ د پوره معنی نه یوه جزئي معنی واخستي شي دیته دلالت تضمني وايي. ځکه چه دغه جزئي معنی په پوره معنی کښې یو جزء وي دکومي لپاره چه لفظ وضع شوی وی.

٣ دلالت التزامي: هرکله چه دلفظ نه یوه داسي معنی واخستي شي کومه چه د لفظ دمعنی سره لازمه وي دیته دلالت التزامي وايي(١).

فائده: علامه عبد الرحمن بن القاسم -رحمه الله- فرمائي: چه ددي عظیمي کلمي (لا اله الا الله) معنی داده چه دالله تعالی نه سوی هیڅ معبود برحق او معبود حقیقي نشته دی، بلکه دالله تعالی نه سوا چه څومره باطل الهه

(١) شرح القصیدة النونیة: الابن القیم - خلیل الهراس: (٢- ١٣٥).

دي دهغوي عبادت سراسر باطل او ګمراهي ده، او همدارنګه د (لا اله الا الله) دلالت په توحید الوهیت باندي دلالت مطابقي دی، او هرچه بعضي جاهلان داګمان کوي چه ددي کلمي معنی صرف داده چه نشته دی خالق رازق اومدبر مګر یو الله دی، دا ګمان خطاء دی ځکه چه د (لا اله الا الله) معنی توحید الوهیت دی، اګر که دا معنی چه نشته دی خالق رازق او مدبر مګر یو الله دی، ددي کلمي یوجزء دی، لیکن په حقیقت کښي داکلمه دتوحید الوهیت لپاره وضع شویده، یعني په اخلاص سره یواځي دالله تبارک وتعالی عبادت کول او ټول انواع دعبادت دالله تعالی لپاره خاص کول(۱) هغه کومه کلمه وه کومه چه ابراهیم علیه السلام په خپل اولاد کښي باقي پریښي وه؟ او دخپل قوم سره د وینا په مهال یي دهغي معنی مقدمه کړه هغه داچه دهر معبود من دون الله نه دبراءت اعلان او دیو الله تعالی واحد لاشریک ذات لپاره یي دعبادت ګواهي ورکړه.

عکرمه، مجاهد، ضحاک، قتادة، اوسدي، وغیره مفسرینو دا فرمائلي دي: چه مراد دهغي کلمي نه کومه چه په قران کریم کښي وارده ده، او ابراهیم علیه السلام په خپل اولاد کښي باقي پریښي وه هغه کلمه دتوحید (لا اله الا الله) ده(۲).

علامه ابن کثیر فرمائي: چه ددي کلمي مقصود اومطلوب دادی، چه یواځي په اخلاص سره دالله تعالی واحد لاشریک ذات عبادت وکړیشي، او دالله

(۱) حاشیه ثلاثة الاصول: (۵۰).
(۲) تفسیر ابن کثیر: (۲۱۹/٤).

تعالی نه سوا چه څومره باطل معبودان دي دهغې نه براءت وکړیشي، ځکه چه معبود برحق صرف اوصرف یو الله تبارک وتعالی دی(۱).

دالله تعالی داقول هم د (لا اله الا الله) معنی ښه واضحه کوي.

﴿إِنَّهُمْ كَانُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾ [الصافات: ٣٥]

﴿وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓاْ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍۭ﴾ [الصافات: ٣٦]

یقینا دوي وو. چه کله به وویل شو دوی ته نشته حقدار دبنده ګۍ سیوا د الله تعالی نه نو دوي به لویي کوله، او دوي به وویل ایا پریږدو مونږ معبو دان خپل له وجي دشاعر لیوني نه.

په دي ایت کریمه کښې ددي خبري واضح دلیل دی، چه د (لا اله الا الله) پوره معنی دانده چه دالله تعالی نه سوا بل خالق رازق او مدبر نشته، بلکه پو ره معنی يي داده چه دالله تعالی نه بغیربل هیڅوک دعبادت حقدار نشته او یواځي په اخلاص سره باید دالله تعالی عبادت اوکړیشي، او په دي باندي مشرکین هم پوهیدل ځکه يي ددي کلمي نه انکار کولو. او که چیرته ددي کلمي معنی همدغه وی، یعني چه دالله تعالی نه بغیر بل څوک خالق رازق نشته نوپه دي باندي خو مشرکینو هم اعتراف کولو نو بیا مشرکینو د (لا اله الا الله) نه ولي انکار کولو؟

سؤال پیدا کیږي چه دقریشو مشرکینو ددي کلمي نه کوم مقصداو معنی اخستي وه واضحه ده چه دقریشو مشرکینو ددي کلمي نه صحیح مطلب

(۱) تفسیر ابن کثیر: (٤– ٩٢١).

او معنی اخستي وه هغه داچه دالله تعالی نه سوا ټول معبودان پرېښودل اودهغي نه دبراءت اعلان کول او یواځي په اخلاص سره دالله تعالی عبادت او بنده ګي کول، ددي وجي نه کله چه به دوي ته ددي کلمي دعوت ورکړی شو نو داسي به یي ویل:

﴿وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوٓاْ ءَالِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجۡنُونٍۭ﴾ [الصافات: ٣٦]

او دوي به وویل ایا پرېږدو مونږ معبو دان خپل له وجي دشاعر لیوني نه.

دمشرکینو په نیز باندي د (لا اله الا الله) کلمي همدا معنی وه چه دالله تبارک وتعالی نه سوا نور ټول معبودان پرېښودل، او ددي حقیقي معني کومه چه مشرکینو ددي کلمي نه فهم کړیوه زیات تاکید هغه وخت وشو کوم وخت چه نبي کریم صلی الله علیه وسلم دوي ته دادعوت ورکړو چه (قولوا: لااله الا الله) تاسودا اقراروکړی چه دالله تعالی نه سوا بل معبود حقیقي نشته، نو دي مشرکینو په جواب کښي داسي وویل:

﴿أَجَعَلَ ٱلۡأٓلِهَةَ إِلَٰهٗا وَٰحِدًاۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٌ عُجَابٞ﴾ [ص: ٥]

آیا جوړ کړیدي ده ډیر معبودانولره معبود یو یقینا دا څیز ډیر نا اشنا دی.

کفار او مشرکین په دي پوهه شوی وو، چه ددي کلمي پوره معنی داده چه دالله تعالی نه سوا نور ټول معبودان پرېښودل او دیو معبود حقیقي الله تبارک وتعالی عبادت او بنده ګي کول.

علامه ابن کثیررحمه الله فرمايي: آیا ده داګمان کړیدی، چه معبود صرف

يودی، او دهغه نه علاوه بل هيڅ معبود نشته، مشرکينو ددينه انکار کولو، (الله تعالی دي دوي رسوا کړي) او دالله تعالی سره په شرک نه کولو باندي يي تعجب کولو، ځکه چه مشرکينو ته دبتانو عبادت دپلار نيکه نه په ميراث کښې پاتي شوی وو.

او دبتانو محبت يي زړونو ته داخل شوی وو[1] دقران کريم ددي مبارکو اياتونو نه دا حقيقت ښه واضح شو چه په کلمه دتوحيد کښې د (اله) معنی ده معبود برحق او په دي باندي دعلماء اجماع ده، په خلاف دقبر پرستو مشرکينو چه هغوي په ګمراهۍ سره دا اعتقاد لري چه د (لا اله الا الله) معنی ده لاخالق او لاقادر على الاختراع الا الله) يعني دالله تعالی نه سوا بل خالق رازق نشته، او ددوي داخيال دی، چه دوي کله داکلمه ووايي نو دتوحيد اخري درجي ته ورسيږي اګرکه دغير الله لپاره عبادت کوي[2].

د اول اصل او قاعدي دشرحي خلاصه:

١ هغه مشرکين او کفار دکومو سره چه نبي کريم صلى الله عليه وسلم قتال (جنګ) کړی وو، هغوي هم په توحيد ربو بيت باندي اقرار او اعتراف کولو، ليکن دي اقرار او اعتراف هغوي په اسلام کښې داخل نه کړل، او نه يي دهغوي ويني اومال محفوظ کړ.

٢ دقبر پرستو مشرکينو همدا عقيده ده چه د (لا اله الا الله) معنی

---

(١) تفسيرالقران العظيم: (٤/٨٢).
(٢) تيسير العزيز الحميد: سليمان بن عبد الله بن محمد بن عبدالوهاب

صرف توحید ربوبیت دی، او په دې اقرار سره انسان مسلمان معرفي کیږي او په اسلام کښې داخلیږي وینه اومال یې محفوظ کیږي، لیکن دقران کریم او نبوي احادیثو دد لائلو په رڼا کښې دا اعتقاد سراسر باطل دی.

دوهم اصل او قاعده

مشرکين وايي: چه غيرالله طرف ته زمونږ توجه ددي لپاره ده چه په دي سره مونږ شفاعت او قرب الهي حاصلوو، ددي قربت متعلق الله تعالى فرمايي:

﴿ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ مَا نَعۡبُدُهُمۡ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلۡفَىٰٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡ فِي مَا هُمۡ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي مَنۡ هُوَ كَٰذِبٞ كَفَّارٞ ﴾ [الزمر: ٣]

او هغه کسان چه نيولي دي سيوا دالله تعالى نه مددګاران (وايي) بندګي نه کوو مونږ ددوي مګر ددي لپاره چه نيزدي کړي مونږ الله تعالى ته په نيزدي کولو سره يقينا الله تعالى به فيصله وکړي په مينځ ددوي کښې په هغه څيز کښې چه دوي په هغي کښې اختلاف کوي يقينا الله تعالى توفيق نه ورکوي هغه چاته چه ډير دروغژن دی، ډير کفر کونکی دی.

او دشفاعت متعلق الله تعالى داسي فرمايي:

﴿ وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمۡ وَلَا يَنفَعُهُمۡ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ ﴾ [يونس: ١٨]

او بندګي کوي داخلق سيوا دالله تعالى د هغه څه چه نه ضرر رسولی شي

دویته او نه نفع رسولی شي دویته او وایي دوي چه داکسان سفارشیان زمونږ دي په دربار دالله تعالی کښې.

دشفاعت دوه قسمه دي:

١ ناجائزاو ناروا شفاعت.

٢ جائز او مشروع شفاعت.

ناجائز اوناروا شفاعت:دغیرالله نه داسي څیزونو غوښتل په کومو باندي چه دالله تعالی نه علاوه بل څوک قادر نه وي، لکه الله تبارک وتعالی فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ يَوۡمٌ لَّا بَيۡعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَٰعَةٌۗ وَٱلۡكَٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ﴾ [البقرة: ٢٥٤]

ای ایمان والو خرچ کوي دهغي نه چه درکړیدي مونږ تاسوته مخکي ددینه چه رابه شي ورځ (دقیامت) نه به وي خرڅول په هغي کښې او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او کافران دوي لوي ظالمان دي.

مشروع او جائز شفاعت: داهغه شفاعت دی، کوم چه دالله تعالی نه طلب کیږي، او په دیکښې دشفاعت کونکي اکرام، اواحترام وي څکه چه دهغه شفاعت قبول کړیشي.

اوشفاعت به دهغه چا په حق کښې قبلیږي دچا دقول او عمل نه چه الله تعالی خوشحاله او راضي وي لکه الله تعالی فرمايي:

﴿مَن ذَا ٱلَّذِى يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

څوک دی هغه کس چه سفارش اوکړي په نيز دده، مګر دده په اجازه سره.

دمشرکينو او کفار ود قربت (نيز ديکت) او شفاعت لپاره دغير الله نه غو ښتل او دغير الله طرف ته متوجه کيدل ددوي يو مهم اصل دی، ځکه چه موضوع دشفاعت سره ددي اصل ډير ژور ربط او تعلق دی، ددي وجي نه د مخکني او وسني دور مشرکان دشفاعت په بهانه دالله تبارک وتعالى سره شرک کوي.

دشفاعت لغوي معنى:

شفاعت په عربي ژبه کښي دتاق په مقابله کښي راځي، لکه جفت او تاق، کله چه وويل شی (شفع لي، يشفع، شفاعة، ويتشفع) نو ددي معنى طلب دشفاعت وي، دشافع جمع شفعاء راځي، او چه کله وويل شي (استشفعه) نو معنى يي داوي چه دهغه نه يي شفاعت طلب کړو[١].

دشفاعت شرعي معنى:

دشفاعت ډير تعريفونه شويدي، چه دهغي دجملي څخه يو دادی: بل چا ته دفائدي لپاره او يا دهغه نه ضرر دفعه کولو لپاره وسيله او زريعه جوړيدل[٢].

---

(١) لسان العرب: (٨/١٨٣-١٨٤).
(٢) شرح لمعة الاعتقاد: لابن عثيمن (١٢٨).

دا تعريف دشفاعت لپاره پوره جامع تعريف دی، کوم چه ديني او دنياوي ټولو کارونو ته شامليږي.

ددوهم اصل او قاعدي معنی او مفهوم :

د عربو په نيز باندي بت پرستي دشرک يو لوي مظهر رواج شوی وو، تر دي پوري چه په کورونو کښي يي بتان ايښي وو او دهغي عبادتونه به يي کول، بعضي قبائل دعربو داسي هم وو چه دعبادت لپاره به يي خاص قسم بت دخپل ځان لپاره خاص کړی وو، لکه دطی او انعم قبيلو لپاره د (يغوث) په نوم باندي يوخاص قسم بت وو چه دهغي عبادت به يي کولو، او دکلب قبيلي لپاره يو بل بت وو د (ود) په نوم باندي او دهغي عبادت به يي کولو[1].

دا ډيره دتعجب خبره ده چه ددي بتانو عبادت په ډيره لويه پيماني سره کيدلو سرددينه چه ددي بتانو حقيقت داوو چه صرف دلرګو او يا دکاڼو نه جوړ کړی شوي ول، ليکن د ا بتان دي مشرکينو ديو معبود غائب په شکل کښي ايښي وو او په دي عقيده وو چه دابتان دهغه غائب معبود قائم مقام دي، که نه نو داخبره دخيال او تصور نه ډيره لري ده چه يو عقل مند انسان چه په خپل لاس باندي لرګي او يا کاڼي وتراشي او بت ترينه جوړ کړي او بيا ورته معبود وايي او عبادت يي کوي،[2] مشرکينو په دي حقيت اعتراف کولو چه خالق صرف الله تعالی دی، مالک او مدبر صرف الله تعالی دی، رزق او

(۱) سيرة ابن هشام: (۱/۹۷).
(۲) اغا ثة اللهفان: لابن القيم (۲-۱۸۲).

روزي ورکول صرف دالله تعالی په لاس کښې ده او دابتان مخلوق دي، لیکن ددي باوجود دامشرکین دبتانو عبادت ته څه شي اماده او تیار کړي وو؟[1]

الله تعالی په دي ایت کریمه کښې ددي وضاحت کړی دی، چه کفارو او مشرکینو دبتانو عبات ځکه کولو چه دوي داعقیده لرله چه دابتان زمونږ لپاره شفاعت کوي دالله تعالی په نیز باندي او مونږ الله تعالی ته نیژدي کوي، هرکله چه دي کفارو او مشرکینو د ملائکو پیغبرانو او نیکانو بندګانو باره کښې داعقیده ولرله چه دا زمونږ سفارشیان دي نو ددوي دمجسمو تصویران يي جوړکړل، او دابه يي ویل چه ددي مجسمو او تصویرانو نه زمونږ سفارش طلب کول په حقیقت کښې ددوي (ملائکو پیغمبرانو او نیکانو) نه سفارش طلب کول دي، او الله تعالی په دوي باندي دشرک او دکفر حکم وکړو[2].

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بیان کړه؟

مخکي داخبره بیان شوه چه مشرکین ددي وجي نه په شرک کښې واقع شوي ول، چه دوي داعقیده لرله چه دا ملائک پیغمبران او نیکان بندګان زمونږ سفارش کوي او مونږ الله تعالی ته نیږ دي کوي، تر دي چه الله تعالی محمد صلی الله علیه وسلم خپل رسول او نبي راولیږه، او نبي صلی

(١) قاعده في التوسل والوسیله لشیخ الاسلام ابن تیمیه: (١–٣٨).
(٢) قاعده في التوسل والوسیله لشیخ الاسلام ابن تیمیه: (٣٣).

الله عليه وسلم ښکاره دابيان اوکړو چه دا کفر اوشرک دی، او درب په شان کښې ګستاخي ده.

او بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ددي مشرکينوسره جهاد او قتال اوکړو تر دي پوري چه دوي دپلار نيکه باطل عقايد پريښودل، او ديوالله تعالی عبادت يي شروع کړو، ليکن داګمان نه کيده چه بيابه دوباره داسي وخت راځي چه خلک به دشرک په مصيبت کښې اخته کيږي، او دقبرونو عبادتونه به کوي په هغه عذرونو باندي په کومو چه مخکنو مشرکينو دالله تعالی سره شرک کولو، هغه عذرونه ددي نيکانو بندګانو نه سفارش طلب کول دي او ددوي په باره کښې داعقيده لرل دي چه دوي مونږ الله تعالی ته نيژ دي کوي، دهمدي عذرونو په اساس باندي مخکنو مشرکانو دالله تعالی سره شرک کولو.

ددي وجي نه مصنف رحمه الله دا قاعده بيان کړه او ددي وضاحت يي اوکړو چه دا بعينه شرک او کفر دی.

مصنف رحمه الله فرمايي: چه زمونږ په دي زمانه کښې چه غير الله ته کوم اوازونه کيږي دهغي يو څو قسمه دي:

په دغه قسمونو کښې يو قسم دادی: چه يو شخص دالله نه هم دعاګاني غواړي او ورسره يي دپيغمبر او بزرګ وغيره نه هم غواړي او وايي چه زه له دوينه صرف سفارش غواړم ګني زه په دي پوهيږم چه نفع او نقصان صرف دالله تعالی په لاس کښې دی، او دالله تعالی نه سوا بل هيڅوک دنفع او

نقصان ما لک نه دی، چونکه زه ګناهنګار یم نو ددي نیک انسان پيغبر ولي وغیره نه سفارش طلب کوم، دابعینه هغه شرک دی کوم چه مخکنو مشرکانو کولو، او رسول الله صلی الله علیه وسلم ورسره ترهغه وخته پوري جهاد قتال او جنګ جاري وساته ترڅو چه دوي داشرک پریښود ، او دیو الله تعالی عبادت او بندګۍ یي شروع کړه[1].

دمخکنو دوه اياتونو نه وجه داستدلال او دهغي وضاحت مخکني دوه اياتو نه دا لاندي حقائق واضحه کوي:

١ دشفاعت او قربت په خاطر دالله تعالی عبادت دغیرالله طرف ته اړول دا دمشرکینو دین دی، الله تعالی دسورت زمر په اول کښي ددي خبري پوره وضاحت کړیدی، مصنف رحمه الله فرمايي: چه دسورت زمر ابتدائي اياتونه تلاوت کړه څکه په دیکښي الله تعالی ددین اسلام او دکفارو دین او دهغي مقاصد بیان کړیدي[2].

٢ دبنده او دهغي درب په مابین کښي سفارشي (سفارش کونکی) مقرره ول داشرک او کفر دی، او درب العالمین ګستاخي او توهین دی، او ددي لپاره عذر پیش کول هغه ددروغو عذردی چه قابل قبول ندی، ددي خبري دلیل دمذکوره اياتونو په اخرکښي ذکر دی، لکه الله تعالی فرمايلي دي:

(١) ا لدرر السنية: (٢/٣٣-٨٤).
(٢) الدررالسنية: (١-٦٠).

﴿سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ﴾ [یونس: ۱۸]

پاک دی، الله تعالی او لوي دی، دهغې نه چه دوي دالله سره شریکوي، اوهمدارنګه فرمايي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي مَنۡ هُوَ كَٰذِبٞ كَفَّارٞ﴾ [الزمر: ۳]

يقينا الله توفيق نه ورکوي هغه چاته چه ډير دروغژن وي، ډير کفر کونکی وي.

هرکله چه الله تعالی داواضح اوفرمايل چه دامشرکين دسفارش دطلب کولو دوجې نه په شرک کښې واقع شوي وو، او دخپل ذات مبارک پاکي يې بيان کړه، ددينه معلومه شوه چه دا کار (دنيکانو نه سفارش طلب کول) دالله تعالی په ذات کښې تنقيص او دهغه ګستاخي ده، ځکه چه الله تعالی دخپل ذات مبارک پاکي د بدو صفاتو نه بيانه وي.

او همدارنګه مصنف رحمه الله تعالی دمشرکينو او کفارو دي کار (سفارش غوښتلو) ته دشرک نوم کيښود، پس هرچاچه داکار اوکړو نوهغه دمشرکينو په ډله کښې داخل شو، او په دوهم ايت کريمه کښې يې دمشرکينو دي کار ته لوي کفر ووايه، ځکه چه (کفار) د مبالغې صيغه ده کومه چه په دي خبره دلالت کوي چه داکفر انتهايي درجې ته رسيدلی دی، قبر پرستو ته په دي مسئله د شفاعت کښې داشبهه راغلې ده چه دوي په دي شفاعت سره دالله تعالی دتعظيم اراده کوي، ځکه چه هغوي خپل رب الله سبحانه وتعالی ددنيا په بادشاهانو او حکمرا

نانو باندي قياس کړيدی، لکه څرنګه چه ددي بادشاهانونه هيڅ يو څيز بغير دواسطي نه نه غو ښتل کيږي، بلکه ددوي داحترام لپاره دويته واسطه پيش کول ضروري وي، لهذا دالله تعالى ذات خو ددوي نه ډير زيات حقدار دی، نو ددي وجي نه دا قبر پرست الله تعالى ته داسفارشيان واسطه کوي.

ددي شبهي جواب:

دا بلکل محال او ناشوني ده چه الله تعالى ددي بادشاهانو پشان وګڼل شي او په دوي د قياس کړيشي، او دهمدي فاسد قياس له وجي نه د بتانو عبادت کيږي او کفارو او مشرکينو دالله تعالى نه سوا نور او لياء دوستان او سفارشيان نيولي دي، او داقياس ځکه باطل او فاسد دی، چه دخالق او مخلوق په مينځ کښې فرق وي او همدارنګه دخالق او مخلوق او دمالک او غلام مالدار اوغريب په مينځ کښې فرق وي.

رب هغه دی چه هغه قطعا هيچاته محتاج ندی، ځکه چه هغه غني او بي پروا ذات دی، او ټول مخلوق دهر لحاظ نه خپل رب ته محتاجه دي، او هرچه بادشاهان دي نو هغوي خپل قريبي خپلوانو او وزيرانو ته محتاجه وي ځکه چه د باد شاهانو فائدي په دوي پوري متعلقي وي، او هغوي ددي باد شاهانو مدد او مرسته کوي، نو بادشاهان د احتياج دوجي نه دهغوي سفارش قبلوي، ځکه چه بادشاهان له دينه ويريږي، چه ددي سفارشيانو دشفاعت نه قبلولو په صورت کښې به دبادشاه په اطاعت او فرمانبرداري

کښې نقصان واقع شي، او دوي به ترینه بل طرف ته لاړ شي، نو ددي احتیاج له وجي نه باد شاه مجبوره دی چه ددوي سفارش قبول کړي.

لیکن الله تبارک وتعالی ددي ټولو خبرو نه بي پرواه او بي نیازه دی، او دا بي نیازي دالله تبارک وتعالی د ذات مبارک سره لازمه ده، او هرڅه مخلوق دی، نو هغه ټول په ټوله کښې خپل خالق ته دهر لحاظ نه محتاجه دي، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ﴾

[البقرة: ٢٥٥]

خاص دهغه په اختیار کښې دي هغه څه چه په اسمانونو کښې دي او هغه څه چه په زمکه کښې دي، څوک دی، هغه کس چه سفارش اوکړي په نیز دده، مګر دده په اجازه سره.

په دي ایت کریمه کښې الله تعالی داخبر ورکړیدی، چه دټولو اسمانونو او زمکو او ټولو مخلوقاتو مالک صرف او صرف الله تعالی دی، نو لهذا ټول شفاعتونه هم دالله تعالی په اختیار کښې دي.

او دالله تعالی داجازت نه بغیر هیڅوک شفاعت نشي کولاي، ځکه چه دالله تعالی سره هیڅوک شریک نشته دی، ټول دالله تعالی غلامان دي، او هر چه اهل دنیا (دنیا والا) دي نو دوي دیو بل سفارش کولاي شي په دنیا کښې[١].

(١) اغاثة اللهفان: (١/٢٠٣-٢٠٤) وتفسیر سعد: (٧١٨).

هرکله چه مصنف دا واضحه کړه، چه مخکني مشرکان دشفاعت په اميد په شرک کښي واقع شوي وو، نو ددينه بعد يي دشفاعت اقسام بيان کړه، او دا وضاحت يي اوکړو چه دشفاعت دوه قسمه دي.

١ **نارواه او ناجائز شفاعت**: دا هغه شفاعت دى، کوم چه الله تعالى نفي کړيدى، اوکفارو مشرکينو او دهغوي پشان په دي امت کښي ناپوهه او بي علمه کسانو روا ګرځولي دى[1].

ددي نارواه شفاعت تعريف مصنف رحمه الله داسي کړيدى، چه داهغه شفاعت دى، کوم چه دغيرالله نه وغوښتل شي، او همدارنګه دناجائز شفاعت تعريف داسي هم کيدي شي، چه ناجائز شفاعت هغه دى، کوم کښي چه دمشروع او جائز شفاعت دشرطونو نه هيڅ يو شرط نه وي.

مصنف رحمه الله ددي شفاعت دنفي کولو لپاره په دي ايت کريمه سره استدلال کړى وو.

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَـٰكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَـٰعَةٌ ۗ وَٱلْكَـٰفِرُونَ هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ﴾ [البقرة: ٢٥٤]

اى ايمان والو خرچ کوي دهغي نه چه درکړيدي مونږ تاسوته مخکي ددينه چه رابه شي ورځ (دقيامت) نه به وي خرڅول په هغي کښي او نه دوستانه او نه به وي سفارش، او کافران دوي لوي ظالمان دي.

٢ **مشروع او جائز شفاعت**: ددي شفاعت تعريف مصنف رحمه الله

(١) قاعده في التوسل والوسيله: (٢٨٠).

داسې کړیدی، چه دا هغه شفاعت دی، کوم چه صرف دالله تعالی نه وغوښتل شي، بیا ددې شفاعت دوه شرطونه دي:

۱.دسفارش کونکی لپاره دالله تعالی نه اجازت.

۲. دچا لپاره چه شفاعت کیږي، دهغه نه دالله تعالی رضا کیدل، یعني هغه به موحد وي، لکه ابو هریرة رضی الله عنه فرمايي: (أنه قال قیل یا رسول الله من أسعد الناس بشفاعتك یوم القیامة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لقد ظننت یا أبا هریرة أن لا یسألني عن هذا الحدیث أحد أول منك لما رأیت من حرصك علی الحدیث أسعد الناس بشفاعتي یوم القیامة من قال لا إله إلا الله خالصا من قلبه أو نفسه). ابو هریرة رضی الله فرمايي، چه درسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه وشوه چه دالله رسوله صلی الله علیه وسلم دقیامت په ورځ ستا د شفاعت په سعادت سره څوک زیات مستحق (حقدار) دی، نبي کریم صلی الله علیه وسلم ا وفرمایل: ای ابو هریره زما دایقین وو، چه ددې متعلق به ستانه مخکې څوک تپوس ونکړي. ځکه چه دحدیث متعلق ما ستاډیر حرص ولیده واوره دقیامت په ورځ به زما په شفاعت سره، هغه کس دټولو نه زیات حقدار وي چاچه داکلمه دتوحید (لا اله الا الله) په اخلاص سره ویلي وي، یعني خالص موحد وي.

د مصنف رحمه الله داقول:

او په دیکښې دشفاعت کونکې اکرام اواحترام وي، په دې جمله کښې دشفاعت دحکمت بیان دی، هغه داچه دشفاعت نه چه کومه

فائده حاصلیږي مثلاً ګناهګاران داور نه راویستل او یا دجنتیانو درجي اوچتول، دا الله تعالی دشفاعت نه بغیر هم کولاي شي چه ګناهګاران داور نه راوباسي او دجنتیانو درجي اوچتي کړي، لیکن الله تعالی داسي نه کوي بلکه بعضي صالحینو ته، دشفاعت اجازه ورکوي، په دیکښي دالله تعالی ډیر لوي حکمت دی، هغه داچه په دیکښي دشفاعت کونکي اکرام او احترام وي، او ددي دوه صورتونه دي.

١ دچاچه شفاعت کیږي، په هغه باندي دشفاعت کونکي فضیلت ظاهرول.

٢ الله تعالی په نیز باندي دشفاعت کونکي مرتبه اومقام ظاهرول (١)

دشفاعت متعلق یوه مسئله:

هغه داچه دهغه چا څه حکم دی، چه دنبي یا ولي وغیره نه صرف شفاعت غواړي؟ ددي دجواب خلاصه په لاندي څلور مقدماتو سره داسي ممکنه ده:

١ چه شفاعت ددعا یو قسم دی.

٢ دشفاعت اختیار صرف دالله تعالی سره دی، لکه الله تعالی فرمايي: ﴿قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا﴾ ته ووايه اختیار دشفاعت الله تعالی لره دی ټول.

(١) القول المفید: شرح کتاب التوحید: لابن العثیمین: (٣٤٥-٣٤٦).

۳ هرکله چه شفاعت دالله تعالی ملکیت دی، نو هغه صرف دالله تعالی نه غوښتل پکار دي.

۴ چاچه دالله تعالی نه بغیر دبل چانه دداسي څه طلب اوکړو چه په هغي باندي دالله تعالی نه علاوه بل څوک قادر نه وي نو دا مشرک دی، نتیجه داشوه چه د مخلوق نه شفاعت طلب کول شرک دی.

علامه سلیمان بن عبد الله ال الشیخ –رحمه الله– فرمايي: که دا اعتراض اوکړیشي، چه الله تعالی خو دشرک حکم په هغه چا کړیدی، کوم خلک چه ددي شفعاء (سفارشیانو) عبادت کوي، لیکن کوم خلک چه صرف ددوینه شفاعت طلب کوي، او ددوي عبادت نه کوي، نو لهذا دا شرک ندی.

ددي شبهي جواب دادی:

چه دیو شخص صرف سفارشي جوړولو سره هم شرک لازمیږي، ځکه چه یو شخص شفارشي جوړول او شرک دواړه لازم او ملزوم دي.

لکه څرنګه چه شرک سره دالله تعالی توهین او ګستاخي او بي احترامي لازم او ملزوم ده، او داحقیقت دی، برابره خبره ده چه مشرک يي مني او که نه.

لهذا دا سوال اصلا باطل دی، او په خارج کښې هیڅ وجود نلري، او دا هغه شبهه ده کومي ته چه مشرکینو په خپلو دماغو کښې ځاي ورکړیدی.

بلکه دعا عبادت او دعبادت مغز دی، لهذا ددي (انبیاء، ملائک، او نیکان بنده ګانو) نه شفاعتونه غوښتل شرک دی، که څوک يې مني او که نه[1].

شیخ احمد بن عیسی –رحمه الله– فرمايي: الله تعالی دافرمايلي دي چه ټول اقسام دشفاعت دالله تعالی په اختیارکښي دي، نو چاچه دالله تعالی نه بغیر دبل چانه شفاعت طلب کړو، نوګويا که ده دداسي چانه شفاعت طلب کړو چه هغه نه ددي مالک دی، او نه دا اوري او نه څه ورکولای شي، او نه داهغه وخت دی، کوم که چه شفاعت قبليږي، او نه شفاعت کونکی، قدرت لري په شفاعت کولو باندي، مګر هغه څوک چه الله تعالی ورته اذن او اجازه ورکړي او شفاعت يې قبول کړي، لهذا په دنيا کښي د مخلوق نه شفاعتو نه غوښتل شرک عظیم دی[2].

ددوهم اصل او قاعدي دشرحي خلاصه:

١ دشفاعت او قرب الهي دحاصلولو په خاطردغیرالله عبادت کول د مشرکینو او کفارو دین دی.

٢ دبنده اورب په مابین کي سفارشي جوړول شرک اوکفردی او دالله تعالی د ذات توهين او بي احترامي ده.

٣ دقبر پرستو دا دعوه چه په شفاعت سره دوي دالله تعالی دتعظیم اراده او قصد کوي ددینه هیڅ کله تعظیم نه ثابتيږي بلکه دا دالله تعالی

(١) تیسیر العزیز الحمید: (٢٣٧).
(٢) الرد علی شبهات المستغیثین بغیرالله: (٤٧–٤٨) وفتاوی: (١/٢٤١–١٦٠–١٦١).

توهين او بې احترامي ده ډير خلک ديوشخص دتعظيم قصد کوي ليکن په حقيقت کښې دهغه توهين او بې احترامي کوي.

۴ په قران کريم کښې دشفاعت دوه قسمه ذکر دي، يو ناروا او ناجائز شفاعت، او دوهم دشرطونو سره جائز او مشروع شفاعت.

۵ دمشروع او جائز شفاعت حکمت دادی، چه الله تعالی په دي سره دشفاعت کونکي فضيلت ظاهره وي او دهغي قدر او منزلت ښکاره کوي.

٦ چاچه د مخلوق نبي ياولي بزرګ وغيره نه شفاعت طلب کړو نو دا مشرک دی.

دريم اصل او قاعده

نبي کريم صلى الله عليه وسلم په هغه ټولو خلکو باندي غالبه شو، کوم چه په خپلو عبادتونو کښې متفرق وو، په دوي کښې بعضي خلکو دملائکو عبادت کولو اوبعضي د انبياو صالحينو (نيکانو) اوبعضو د ونو بتو او کاڼو عبادت کولو، او بعضو نمر او سپوږمۍ ته سجدي کولي، نبي کريم صلى الله عليه وسلم ددي ټولو سره قتال (جنګ) اوکړو او ددوي په مابين کښې هيڅ قسمه فرق ونکړو، لکه څرنګه چه الله تعالى فرمايلي دي:

﴿وَقَـٰتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ﴾

[الانفال: ٣٩]

او جنګ کوي ددوي سره تر دي چه هيڅ شرک پاتي نشي، او دين ټول دالله تعالى لپاره شي.

دنمراو سپوږمۍ دعبادت په باره کښې دالله تعالى فرمان دی:

﴿وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلَّيْلُ وَٱلنَّهَارُ وَٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [فصلت: ٣٧]

او بعضي د دليلونو دتوحيد نه شپه او ورځ او سپوږمۍ دي سجدي مه کوي نمرته او نه سپوږمۍ ته او سجده خاص کوي الله تعالى ته هغه

ذات چه دایي پیداکړیدي که چیري تاسوخاص هغه لره بندګې کوي.
دملائکو دعبادت متعلق الله تعالی داسي فرمایي:

﴿ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا ٱلْمَلَٰٓئِكَةَ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ أَرْبَابًا ﴾ [آل عمران: ٨٠]

او اجازت نه درکوي تاسوته (نبي صلی الله علیه وسلم) چه اوګڼۍ ملائک او پیغمبران دبندګې حقدار. دپیغمبرانو او رسولانو دعبادت په باره کښې الله تعالی فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ﴾ [المائده: ١١٦]

اوکوم وخت چه اوبه وایي الله تعالی، ای عیسی ځوي دمریم، ایا تا ویلي دي خلو ته؟ اونیسي ما او مور ځما دبندګې حقدار سیوا دالله تعالی نه.

دنیکان صالحینو بزرګانو دعبادت په باره کښې داسي فرمایي:

﴿ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ ﴾ [الاسراء: ٥٧]

هغه کسان چه دوي ورته رامدد شه وایي، غواړي هغوي خپل رب ته نیزدي والی، چه کوم یو ددوي نه زیات نیزدي وي او امید لري دوي درحمت دهغه او ویره کوي دعذاب دهغه نه.د ونو بوټو متعلق الله تعالی فرمایي:

﴿ أَفَرَءَيْتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلْعُزَّىٰ ۝١٩ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلْأُخْرَىٰٓ ﴾ [النجم: ١٩- ٢٠]

ایا تاسو سوچ کړیدی، په حال دلات او دعزی، او دمنات چه دریم یي روستو دی.

په حديث شريف کښې راغلي دي: عن أبي واقد الليثي أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما خرج إلى حنين مر بشجرة للمشركين يقال لها ذات أنواط يعلقون عليها أسلحتهم فقالوا يا رسول الله اجعل لنا ذات أنواط كما لهم ذات أنواط فقال النبي صلى الله عليه وسلم: (سبحان الله هذا كما قال قوم موسى اجعل لنا إلها كما لهم آلهة والذي نفسي بيده لتركبن سنة من كان قبلكم)[١].

صحيح. ابو واقد الليثي رضی الله عنه فرمايي: کله چه رسول الله صلى الله عليه وسلم حنين ته اوتلو نو دمشرکينو په يوه ونه باندي ورتيرشو، چه هغي ته يي ذات انواط ويله دي وني ته به مشرکينو خپلي اسلحي اچولي، نو صحابه کرامو عرض اوکړو ای دالله رسوله زمونږ لپاره هم ذات انواط ونه مقرر کړه، لکه څنګه چه دمشرکينو لپاره ذات انواط ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمايل: سبحان الله ! دا خو بعينه هغه خبره ده کومه چه دموسى عليه السلام قوم کړي وه، چه زمونږ لپاره هم يو معبود مقرر کړه لکه څرنګه چه ددي مشرکانو لپاره معبودان دي، په هغه ذات قسم کوم دچا په په لاس کښي چه زما روح دی! چه تاسو به دمخکنو امتونو پوره تابعداري کوي.

ددريم اصل او قاعدي معنی او مفهوم: اکثرو عربو داسماعيل عليه السلام په دعوت باندي دابراهيم عليه السلام دين قبول کړی وو، او

(١) سنن الترمذي: کتاب الفتن، باب: ماجاء لترکبن سنن من کان قبلکم: ٢١٨٠

ديوالله تبارک وتعالى عبادت يې کولو، او په دين ابراهيمي کښې داخل شوي وو، ليکن دوخت په تيريدو سره دابراهيم عليه السلام دين يې هير کړو او په شرک کښې واقع شول، او دګمراهۍ په هرکنده کښې حيران وو، بعضو دبتانو عبادت شروع کړو چه هغه په حقيقت د ملائکو، انبياو او دنيکانو عبادت وو، او بعضو د ونو بوټو او کاڼو عبادت شروع کړو، دوي په همدي حال باندي وو، چه الله تبارک وتعالى خپل نبي محمد صلى الله عليه وسلم راوليږلو، او دا امر يې ورته اوکړو چه ددي ټولو سره قتال (جنګ) وکړي بغير دفرق کولونه په دوي کښې، ځکه چه دقتال (جنګ) علت هرقسمه شرک ختمول وو، اوبل داچه بايد ټول دين دالله تعالى لپآره شي، او په همدي باندي ټول خلک راجمع شي.

امام محمد بن عبدالوهاب رحمه الله دا اصل او قاعده ولې بيان کړه؟ امام رحمه الله او دهغه ملګري په اصل دين يعني په خالص توحيد باندي قائم وو، او دي طرف ته يې دعوت ورکولو، او ددي دعوت په خاطر يې دقبرپرستو مشرکانو په خلاف دقران قوي دلائلو په رڼا کښې دهغوي شرک ثابته وو. او ددي قبر پرستو جواب به صرف داوو، چه دا اياتونه خو دهغه چا په باره کښې نازل شويدي، کوم چه دبتانو عبادت کوي، نو تاسو څرنګه انبياء او بزرګان دبتانو سره برابره وي. ددي شبهي د جواب لپاره مصنف رحمه الله دا اصل او قاعده ذکر کړه چه داخبره ښه واضحه شي.

چه درسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښې صرف د بتانو عبادت نه وو بلکه مختلف باطل معبودان وو، چه دهغوي عبادت

کيدلو، بعضي خلک داسي هم وو، چه دانبياو او ملائکو عبادت يې کولو، ليکن الله تعالى ددوي په مابين کښې هيڅ فرق ندی کړی، لکه مصنف رحمه الله فرمايي:

پوهه شه (الله تعالى دي تاته هدايت اوکړي) چه دنيا دشرک نه ډکه ده، کومو خلکو چه بزرګانو ته د اعتقاد او محبت نوم ايښی دی، دا حقيقت به تاته په څلورو خبرو سره واضحه شي. او همدارنګه بعضي خلک دا وايي، چه دا اياتونه دهغه چا په باره کښې دي، چه دبتانو نه شفاعت غواړي، او مونږ خو د نيکانواو بزرګانو نه شفاعت طلب کوو، نو د الله تعالى په دي ارشاد باندي غور ورکړه، اميد دی، چه ته به پوهه شي چه داخلک څومره ناپوهه دي درسول الله صلى الله عليه وسلم په دين باندي!

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ﴾ [الاسراء: ٥٧]

هغه کسان چه دوي ورته رامدد شه وايي[١].

ددي اصل او قاعدي دوه مهم مضامين:

١ هر مشرک چه دغيرالله عبادت کوي هغه ته دقتال عمومي اعلان، برابره خبره ده که دبت عبادت کوي، يا دولي بزرګ او کاڼي بوټي وغيره، ددي دليل داقول دالله تعالى دی:

﴿وَقَٰتِلُوهُمۡ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتۡنَةٞ وَيَكُونَ ٱلدِّينُ كُلُّهُۥ لِلَّهِ﴾

[الانفال: ٣٩]

(١) الد رر السنية: (١/١٦٠).

او جنګ کوي ددوي سره تر دي چه هیڅ شرک پاتي نشي، او دین ټول دالله تعالی لپاره شي.

وجه داستدلال: دقتال (جنګ) علت هغه دشرک وجو ددی، او دا دمشرکینو هر فرد ته شامل دی، برابره خبره که دبت عبادت کوي، یا دولي بزرګ او کاڼي بوټي وغیره.

۲ دنبي کریم صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښې مختلف باطل معبودان وو، چه بعضي دهغي نه په دي ډول وو.

دنمر او سپوږمی عبادت کیدلو:

ددي دلیل دالله تعالی دا فرمان دی:

﴿وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلَّيْـلُ وَٱلنَّهَـارُ وَٱلشَّـمْسُ وَٱلْقَمَرُ ۚ لَا تَسْجُدُوا۟ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَٱسْجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِى خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

[فصلت: ۳۷]

او بعضي د دلیلونو دتوحید نه شپه او ورځ او سپوږمۍ دي، سجدي مه کوي، نمر ته او نه سپوږمۍ ته، او سجده خاص کوي الله تعالی ته هغه ذات چه دا یي پیدا کړیدي، که چیري تاسو خاص هغه لره بندګي کوي.

الله تعالی او دهغه رسول علیه السلام چه کوم کفار او مشرکین د شرک په وصف سره متصف کړیدي، هغه دوه قسمه دي، دنوح علیه السلام قوم او دابراهیم علیه السلام قوم.

دنوح علیه السلام دقوم اصلي شرک هغه دبزرګانو په قبرونو باندي ودریدل او بیایي دهغو مجسمي جوړي کړي، او عبادت به یي ورله کولو.

او دابراهیم علیه السلام دقوم اصلي شرک هغه دنمر سپوږمۍ او دستورو عبادت کول وو، دي قسمه مشرکینو ته به يي صابئین ویل او دوي په عراق کښې وسیدل، لکه الله تعالی ددوي واقعه په سورت انعام کښې بیان کړیده، بیا دمشرکینو داعقیده قوم سبا ته نقل شوه کوم چه په یمن کښې اوسیدل، او دنمر عبادت به يي کولو، لکه الله تعالی په سورت نمل کښې ددي وضاحت کړیدی.

فائده: ابن القیم رحمه الله فرمايي: چه صائبین په لوي امتونو کښې یوامت دی، ددوي په باره کښې علماو کافي اختلاف کړیدی، په دي صابئینو کښې مؤمنان هم شته او همدارنګه کافران هم، لکه الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَٱلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلنَّصَٰرَىٰ وَٱلصَّٰبِـِٔينَ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأٓخِرِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [البقرة: ٦٢]

یقینا هغه کسان چه ایمان يي راوړي دی، او هغه کسان چه یهو دیان دي، او نصاری او صابیان، چاچه ایمان راوړو ددوینه په الله تعالی او په ورځ روستنۍ، او عمل يي اوکړو نیک په طریقه دپیغمبر پس دوي لره ثواب د عمل ددوي دی، په نیز درب ددوي، او نه به وي هیڅ ویره په دوي باندي، او نه به دوي غمژن شي.

دعربو په بتانو کښې یوبت وو، دهغه نوم (شمس) وو، ددي وجي نه هغوي به د عبد شمس نوم کیښوده، او همدارنګه (شمس) هغوي دیو معبود نوم هم ګرځولی وو، او داهم ذکر شویده، چه دکنانه قبیلي بعضي خلکو د سپوږمۍ عبادت هم کولو[١].

په یمن او شام کښې ډیروخلکو دصابیانو دین اختیار کړی وو، او بیا د نوي نوي دینونو په راتګ سره دصابیانو دین ختم شو[٢] نبي کریم صلی الله علیه وسلم دنمر دراختلو او پریوتلو په وخت کښې دلمانځه نه منع فرمایلي ده ځکه چه دمشرکینو سره مشابهت رانشي، او دشرک زریعه او دروازه بنده شي، اوهمدارنګه نبي کریم صلی الله علیه وسلم ددي خبر ورکړیدی، چه نمر د شیطان د دوه ښکرویه مینځ کښې راخیژي او پریوځي، او په دي وخت کښی مشرکین نمر ته سجدي کوي[٣].

❁ نبي کریم علیه السلام دبعثت په وخت کښي دملایکو عبادت:

دنبي کریم صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښي چه دکومو معبودانو عبادت کیدلو په هغوي کښی ملائکي هم وي، لکه دالله تعالی په دي قول کښي ذکرشو:

﴿ وَلَا يَأۡمُرَكُمۡ أَن تَتَّخِذُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةَ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ أَرۡبَابًا ﴾ [آل عمران: ٨٠]

(١) التحرير والتنوير: (١١/٢٩٩) – اغاثة اللهفان: (٢/٢٠٣).
(٢) الرحيق المختوم: (٤٦–٤٧).
(٣) مسلم: (٨٣٢).

او اجازت نه درکوي تاسوته (نبي صلى الله عليه وسلم) چه اوګڼې ملائک او پیغمبران دبندګۍ حقدار. او همدارنګه الله تعالى په بل ځاي کښې فرمايي:

﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ٱلْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ﴾ [سبأ: ٤٠-٤١]

او په هغه ورځ چه راجمع به کړي ټول، بیابه وايي ملائکو ته ایا داهغه کسان دي چه تاسوله يي عبادت کوو، دوي به وايي پاکي ده تاله ته زمونږ واکدار يي، داخلق نه دي مګر دوي بندګي کوله دپیریانو ډیرو ددوي په هغوي باندي يقين لرلو.

الله تعالى به دملائکو نه تپوس کوي، چه ايا تاسو دي مشرکینو ته دا امر کړی وو، چه زمونږ عبادت کوي، ملائک به دالله تعالى دذات پاکي بیان کړي چه دالله تعالى سره هيڅ قسم شریک نشته او وبه وايي چه دويته شیطانانو دا امر کوو[١].

پیریان دکفارو او مشرکینو سره خبري کوي او په بعضي کارونو کښې ورسره مدد کوي بیا مشرکین داګمان کوي چه دوي دملائکو عبادت کوي لیکن په حقیقت کښې دوي د پیرانو عبادت کوي[٢].

(١) تفسیر ابن کثیر: (٨٦٢/٣).
(٢) قاعده في التوسل والوسیله: (٣٩).

نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي دانبياو عبادت:

دنبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي چه دكومو معبودانو عبادت كيدلو په هغوي كښى انبيا اورسولان هم وو، لكه الله تعالى فرمايي:

﴿وَإِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ ءَأَنتَ قُلۡتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيۡنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ [المائده: ١١٦]

او كوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى، اى عيسى ځوي دمريم، ايا تا ويلي دي خلكو ته اونيسي ما او مور ځما دبندګۍ حقدار سيوا دالله تعالى نه؟

نبي كريم عليه السلام دبعثت په وخت كښي د بزرګانو عبادت او بندګي:

دنبي كريم صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت كښي د بزرګانو عبادت هم كيدلو، لكه دالله تعالى ارشاد دى:

﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ يَبۡتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلۡوَسِيلَةَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ وَيَرۡجُونَ رَحۡمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ﴾ [الاسراء: ٥٧]

هغه كسان چه دوي ورته رامدد شه وايي، غواړي هغوي خپل رب ته نيزدي والى، چه كوم يو ددوي نه زيات نيزدي وي، او اميد لري دوي درحمت دهغه او ويره كوي دعذاب دهغه نه.

مصنف رحمه الله فرمايي:

دبعضي سلفو نه داسي نقل دي: بعضي قومونه داسي وو، چه د مسیح (عیسی علیه السلام) عزیر علیه السلام او دملایکو عبا دت به يي کولو، نو الله تعالی ورته وفرمايل، چه دوي خو زما داسي بندګان دي لکه څرنګه چه تاسو زما بندګان يي، او دوي زما درحمت داسي امید لري لکه څرنګه چه تاسو امید لرئ، او دوي زما دعذاب نه داسي ویریږي لکه څرنګه چه تاسو ویریږي[1].

دعزیر علیه السلام په باره کښي دا اختلاف دئ، چه آیا دا نبي دئ او که نه؟ ابن کثیر رحمه الله فرمايي: چه مشهوره داده چه دا د بني اسرائلو دانبیاو نه یو نبي دئ، او د داود علیه السلام سلیمان علیه السلام او د زکریا علیه السلام یحي علیه السلام په مابین کښي تیر شوی دئ، ددینه داخبره واضحه شوه، چه په دي ایت کریمه کښي دملائکو او انبیاو دعبادت ذکر دئ، او مصنف رحمه الله ددي دلیل هم مخکښي ذکر کړیدئ، او دا ایت کریمه مصنف رحمه الله ددي لپاره دلته ذکر کړیدئ، چه دلیل پیش کړي، په دي خبره چه مشرکین دنیکانو خلکو عبادت اوبندګي کوي، نو ددي ایت کریمه دنیکانو خلکو په عبادت باندي څنګه استدلال کیږي؟

ددي ایت نه استدلال په دوه طریقو سره:

١ ملائک او انبیاء په ټولو مخلوقاتو کښي صالح او نیک مخلوق دئ.

(١) الدرر السنية: (١/١٤٥).

۲ عامه فقهي قاعده ده، چه په قران او حدیث کښې اعتبار عامو الفاظو ته وي نه خصوصي سبب ته، پس دا ایت کریمه شامل دی، هر معبود من دون الله ته یعني هر هغه معبو د ته چه دالله تعالی نه ما سوا دهغې عبادت او بندګې کیږي، او هغه دالله تعالی دتقرب ذریعه جوړه وي، او دهغې نه امید او طمع کوي، نو په دیکښې دانبیاو نه علاوه نیکان خلک بزرګان وغیره ټول داخل دي، او همدارنګه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم دبعثت په وخت کښې دپیغمبرانو نه علاوه دنورو نیکانوبزرګانو عبادت هم کیدلو.

لکه نصارى دعیسى علیه السلام دمور (مریم علیه السلام) په عبادت کښې اخته شوي وو، لکه دالله تعالی فرمان دی:

﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَـٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ [المائدة: ١١٦]

او کوم وخت چه اوبه وايي الله تعالى، اى عیسى څوي دمریم، ایا تا ویلي دي خلکو ته اونیسي ما او مور څما دبندګي حقدار سیوا دالله تعالی نه؟

او همدارنګه د (لات) عبادت هم کیدلو دا یو سړى وو، چه حاجیانو ته به يي د ستوانو طعام ورکولو، چه کله وفات شو نو دوي وربانديي یو مزار جوړکړو او عبادت به يي ورلره کولو،(۱) دامعنى د ایت نه په تشدید (اللات) یعني په (ت) باندي شد ویلو سره ثابتیږي، او دا دعبدالله بن عباس رضی الله عنهما، قراءت دی.

---

(۱) تفسیر ابن کثیر: (٤/٢٥٥).

نبي کريم عليه السلام دبعثت په وخت کښې د کاڼو او بو ټو عبادت:

د رسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښې چه دکومو معبودانو عبادت کيدلو په هغي کښې کاڼي او بوټي هم شامل وو، لکه الله تعالى فرمايي:

﴿أَفَرَءَيۡتُمُ ٱللَّٰتَ وَٱلۡعُزَّىٰ ١٩ وَمَنَوٰةَ ٱلثَّالِثَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ﴾ [النجم: ١٩- ٢٠]

ايا تاسو سوچ کړيدی، په حال دلات او دعزی، او دمنات چه دريم يي روستو دی.

دطائف په ښارکښې يو سپين تراشلی کڼ وو او يوکور وربانديي جوړ شوی وو، او دا په چارديواری کښې ايښی وو، او پردي وربانديي غوړيدلي وې، ګير چاپيره تري يو پراخه ساحه وه، اوداد طائف والاو په نظرکښې ډير محترم وو، او د ونو بوټو دعبادت دليل دادی، چه (عزی) ديوې وني نوم وو، چه يوکور وربانديي جوړ شوی وو، پردي وربانديي هم غوړيدلي وي او دکجورو په يو باغ کښې وه. (مرجع السابق) دونو په عبادت باندي حديث د ذات انواط په صراحت سره دلالت کوي، ځکه چه مشرکينو (دبيري وني) ته خپلي اسلحي اچولي او برکت به يي تري حاصلولو.

ددريم اصل او قاعدي دشرحي خلاصه:

١ درسول الله صلى الله عليه وسلم دبعثت په وخت کښې چه دکومو معبودانو عبادت کيدلو نوهغه مختلف او متنوع وو، صرف په بتانو پوري

محدود نه وو، بلکه دانبياو اوصالحينو وغيره عبادت هم کيدلو، ددي وجي نه هغه اياتونه چه دشرک متعلق نازل شويدي نو هغه په خپل عموم باندي باقي دي، او هغه ټولو معبو دانو ته شامل دي دکومو عبادت او بندګي چه کيږي بغير دالله تبارک وتعالى نه، همدارنګه ددوي له جملي څخه عبادت د نيکانو او بزرګانو هم دی.

۲ دالله تبارک وتعالى دعبادت نه علاوه دنورو معبودانو عبادت کونکو سره عموما دقتال (جنګ) حکم دی، برابره خبره ده که دامعبود ملائک وي که نبي وي ياولي بزرګ وغيره وي، بغير دالله تبارک وتعالى نه.

دقبر پرستو دمسلک رد کول او باطلول، ځکه چه قبر پرست مشرکين هغه ټول اياتونه چه دشرک متعلق نازل شويدي، خاص کوي دبتانو عبادت پوري، او کوشش کوي چه د بزرګانو عبادت جائز کړي، او داعقيده ددوي سراسر ګمراهي ده.

څلورم اصل او قاعده

داوسنی دور مشرکین ډیر سخت دي په شرک کښي دمخکني دوردمشرکینو نه، ځکه چه مخکنو مشرکینو به دخوشحالۍ په وخت کښي دشرک ارتکاب کولو، او دپریشاني او سختۍ په وخت کښي به یي صرف الله تبارک وتعالی ته رجوع کوله په اخلاص سره، او هرچه زمونږ دزماني مشرکان دي، نو دوي په هر وخت کښي که خوشحالي وي، اوکه سختي وي دالله تبارک وتعالی سره شرک کوي، لکه الله تبارک وتعالی فرمايي:

﴿ فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴾ [العنكبوت: ٦٥]

هرکله چه دوي سواره شي په کشتۍ کښي رابلي دوي الله تعالی لره اخلاص کوي دهغه په بلنه کښي پس هرکله چه بچ کړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شریک جوړوي دالله تعالی سره.

دڅلورم اصل اوقاعدي معنی او مفهوم:

دا اصل او قاعده انتهايي واضحه او روښانه ده لیکن افسوس غم او فکر ددي خبري دی، چه ښکه دټولو نه غوره دین اسلام طرف ته خپل ځان منسوبه ونکي خلکو شرک د مخکنو مشرکانو دشرک نه ډیر زیات

دی، څکه چه دوي په هر حالت کښې خوشحالي وي که سختي دشرک ارتکاب کوي، اوهر چه مخکني مشرکان وو نو هغوي به په مشکلاتو تکلیفونو اوسختو حا لتونو کښې صرف اوصرف دعاګاني دالله تبارک وتعالی نه غوښتلي.

ددي قاعدي مفهوم:

مصنف رحمه الله ددي قاعدي په په بیانولوسره خپل مقصد بیان کړوهغه داچه مصنف رحمه الله دابیانول غواړي چه داوسني دور مشرکین ډیر سخت او زیات دي، په شرک کښې دمخکني دورمشرکینو نه.

مصنف رحمه الله فرمايي:

چه زمونږ دزماني مشرکین د عهد نبوي دکفارو اومشرکینو نه ډیرزیات مخکي دي په شرک کښي، څکه چه دنبوي عهد مشرکینو او کفارو دملائکو اولیاو بزرګانو نه دعاګاني غوښتلي، اود هغوي نه يي شفاعت او قرب الهي طلب کولو، لیکن هغوي دا اقرار کولو چه هرڅه دالله تعالی په اختیار کښي دي، اوبل داچه هغوي به صرف دخوشحالۍ په وخت کښي دشرک ارتکاب کولو، او چه کله به دتکلیف اومشکل سره مخامخ شو نوبیابه يي صرف الله تعالی ته په اخلاص سره توجه کوله[1].

مصنف رحمه الله داهم واضحه کړه چه اوسني دور مشرکین څنګه زیات دي په شرک کښي د مخکني دور دمشرکینو نه؟

---

(۱) ا لدرر السنية: (۱/٦٧).

ددي دوه وجهي دي:

١ دمخکې زماني مشرکينو صرف دخوشحالۍ په وخت کښې دشرک ارتکاب کولو، او ملائکو او بزرګانو، بتانو ته متوجه کيدل.

٢ دمخکنۍزماني مشرکينو دالله تعالى سره دهغه مقرب بندګان شريکول، لکه انبياء، ملائک، او بزرګان شو، اويا هغه مخلوق چه دالله تعالى نافرماني نه کوي لکه کاڼي بوټي وغيره شو، او هر چه ددي زماني مشرکين دي، دوي دالله تعالى سره هغه انسانان شريکوي، کوم چه دېولونه لوي فاسقان فاجران وي، حتى چه دوي وربانديې هم دا قرارکوي چه دا زنا کار او غله دي، او لمونځونه نه کوي[1].

بيا مصنف رحمه الله دقرانى ايت مباركه نه دا استدلال اوکړو چه مخکنو مشريکينو صرف په حالت دخوشحالۍ کښې دشرک ارتکاب کولو، اوپه سختيو کښې صرف الله تعالى ته متوجه کيدل. دالله تعالى ارشاد دى:

﴿ فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ﴾ [العنكبوت: ٦٥]

هرکله چه دوي سواره شي په کشتۍ کښې رابلي دوي الله تعالى لره اخلاص کوي دهغه په بلنه کښې پس هرکله چه بچ کړي دوي لره اوچي ته دغه وخت دوي شريک جوړوي دالله تعالى سره.

(١) كشف الشبهات: (٢٩-٣٠).

ابن کثیر رحمه الله فرمایي. الله تعالی دمشرکینو په باره کښې دا خبر ورکړیدی چه هغوي به دتکلیف او مصیب په وخت کښې صرف الله تبارک وتعالی ته متوجه کیدل او هیڅ قسم شرک به یي نه کولو، لیکن دا کار دوي همیشه ولي نه کولو، دمحمد بن اسحاق رحمه الله نه نقل دي، چه دعکرمه بن ابي جهل رضی الله عنه بیان دی، کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مکه فتحه کړه نو دا د مکه نه بهر ووته ا وتښتیده کله چه په کشتۍ کښې سور شه ددي لپاره چه حبشي ته لاړ شي، نو دسمندر په مینځ کښې کشتۍ په چپو شوه، او په کشتۍ کښې سورو کسانو وویل، ای خلکو په اخلاص سره خپل رب الله تبارک وتعالی ته متوجه شي ځکه چه دهغه نه علاوه بل هیڅوک ددي مصیبت نه نجات اوخلاصون نشي ورکولاي عکرمه رضی الله عنه فرمایي: چه ما غور سوچ او فکر اوکړو چه هرکله په سمندر کښې دالله تعالی نه علاوه بل هیڅوک د نجات او خلاصی والا نشته، نو په اوچه کښې هم دالله تعالی نه بغیر بل هیڅوک نجات او خلاصون نشي ورکولاي، بیا ما وویل: ای الله تعالی که تا ماته ددي مصیبت نه نجات راکړو نو زه له تاسره دا وعده کووم، چه زه به خامخا ځم او خپل لاس به دمحمد صلی الله علیه وسلم په لاس کښې ورکوم، او هغه ډیر مشفق او نرم زړی دی، بیا همغسي وشول(١) .

دمحمد بن عبد الوهاب رحمه الله د دور په تیریدوسره، او نوي دور په راتلوسره، او همدارنګه دمخکني صورتحال دتریدونه بعد آیا څوک دا

(١) تفسیر القران العظیم: (٤٠٦/٤).

ګمان کولاي شي چه شرکي عقاید ددغي خلکو په مرګ سره هم دفن شویدي او اوس شرکي عقاید نشته؟ نه هیرګیز داسي نده بلکه شرکي عقاید اوس هم شته، او دا یو داسي حقیقت دی، چه وضاحت او دلیل ته ضرورت نلري، بلکه دا دروښانه ورځ په شان واضحه ده،

❁ ښنګه به صحیح شي په دماغو کې یوڅیز❁

❁ روښانه ورځ چه هم محتاجه شي دلیل ته ❁

په اسلامي مملکتونو کښې دبعضي مقبرو او زیارتونو او همدارنګه دجشن میلاد (پیدائش) په لیدلو سره به تاته ښه واضحه شي، چه ددي خلکو زړونه د مړوسره څومره ژور متعلق دي او دتکلیف او پریشاني په وخت کښې ددغه مړونه مدد غواړي

❁ شکایت کوو الله ته ناشنايي ددین او دهدی ❁

❁ ورکیدل ددین په مابین د هغه چا ❁

❁ کښې چه ګرځي په ماښام اوپه صبا ❁

❁ دین ناشنا راواپس شو دوباره ❁

❁ لکه ښنګ چه شروع شوی وو ناشنا ❁

❁ باید ودي ژاړي ددین په باره ❁

❁ علماء خاوندان دعلم ا وتقوی ❁

دا د عامو حالت دی، او په دې خبره کښې تعجب نشته چه داسې خلک هم شته کوم چه دویته دابو جهل او ابولهب دین مزین او ښایسته کوي، او داسې وایي:

چاچه د نبي یاولي بزرګ په قبر باندې دعاجزۍ او تواضع مظاهره اوکړه او دهغه نه یي وسیله طلب کړه نو داسې نه ویل کیږي چه دې شخص شرک اوکړو او دغیرالله عبادت یي اوکړو، ځکه چه صرف (ندا) (استغاثه) (خوف) او.

(امید) ته شرعي عبادت نه ویل کیږي، اګر که دلغت په لحاظ سره دیته عبادت وایي، خو ددعا ټول قسمونه عبادت ندی، مګرکه مونږ دوي (بزرګانو) ته اوازونه کوو په دې عقیده چه دوي د ربوبیت دصفاتو مالکان دي[1].

آیا دا خبره دیو عام مسلمان کیدې شي علاوه لا داچه داسې شخص داخبره وکړي چه هغه دعلماو طرف ته منسوب وي؟ آیا (تواضع او عاجزي) (استغاثه) (خوف او امید) او (دعا) شرعي عبادت ندی؟

آیا دا شخص نه پوهیږي چه دا عبا دات قلبیه د ایمان اصول دي او ددین بنیاد دی او د اعضاو جوارحو دعمل اساس دی او دا عبادات په ټولو مخلوقاتو باندې فرض دي کوم چه مکلف دي په اتفاق دعلماو سره؟ الله تبارک وتعالی فرمایي:

(۱) التندید بمن عدد التوحید: (۲۵).

﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدۡعُونِيٓ أَسۡتَجِبۡ لَكُمۡۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِي
سَيَدۡخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ [غافر ٦٠]

ویلي دي رب ستاسوحاجتونه غواړي زمانه زبه پوره کوم حاجتونه ستاسو یقینا هغه کسان چه لوېي کوي دد عا زمانه زرده چه داخل به شي جهنم ته ذلیلان به وي. په بل ځاي کښې الله تعالی فرمایي:

﴿إِذۡ تَسۡتَغِيثُونَ رَبَّكُمۡ فَٱسۡتَجَابَ لَكُمۡ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلۡفٖ مِّنَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ
مُرۡدِفِينَ﴾ [ألأنفال: ٩]

کوم وخت چه فریادکوو تاسو رب خپل ته، پس قبوله یې کړه دعا ستاسو چه زه امداد کوم ستاسو سره په زر (١٠٠٠) دملائکو نه چه راځي به یوبل پسي، او همدارنګه الله تعالی فرمایي:

﴿فَمَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدَۢا﴾

[الکهف: ١١٠]

نوڅوک چه امید لري دپیش کیدلو رب خپل ته نو عمل دي کوي دسنت برابر او شریک د نه جوړوي په بندګۍ درب خپل کښې هیچاله. په یو مقام کښې الله تعالی فرمایي:

﴿فَلَا تَخَافُوهُمۡ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ﴾ [ال عمران: ١٧٥]

پس مه ویریږي دهغوي نه او اویریږي ځمانه ځکه چه تاسو مؤمنان یې. الله تعالی فرما یلي دي:

﴿إِنَّهُمۡ كَانُواْ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَيَدۡعُونَنَا رَغَبٗا وَرَهَبٗاۖ
وَكَانُواْ لَنَا خَٰشِعِينَ﴾ [ألأنبياء: ٩٠]

یقینا دوي به وو چه کوشش به یې کولو په ټولو نیکو کارونو کښې او حاجتونه یې غوښتل زمانه مینه کونکي او ویره کونکي وو او وو دوي مونږ ته عاجزي کونکي.

دقبر برستو متعلق ددینه رشتنې خبره دبل چا کیدي شي؟ ډیر کرته د انسان په زړه کښې یوخیز پټ وي اودا انسان ورباندي نه پوهیږي او همدارنګه دانسان په زړه کې یو ه مخفي عقیده وي او دا دهغې احساس نه کوي، ددې ښکاره مثال قبر پرست دي، کوم چه د خپلو حاجتونو دحاصلولو لپاره په قبرونوکې ددفن شوي مړوته درخواستونه کوي، او دي دفن شوي مړو ته داسي عاجزي کوي اوله دوینه دعاګاني غواړي، لکه څنګه چه الله تبارک وتعالی ته تضرع او عاجزي کیدیشي، اوچه کله دوي ته څوک په دي باندي تنبیه ورکړي، نو دوي وایې چه مونږ خو ددي مړو عبادت نه کوو، بلکه مونږ خو صرف له دوینه شفاعت او سیله طلب کوو، او ددوي په وجه باندي مونږ الله ته تقرب (نیزدیکت) حاصلوو، لیکن په حقیقت کې دیو معبود دعبادت لوي مظهر هغه دادی، چه بنده دهغه مخامخ په ډیره عاجزی اوتضرع سره ودریږي، او دهغه نه مددونه غواړي،

ددي وجي نه داقبر پرست په حقیقت کې ددي دفن شوي مړو بندګې کوي، لیکن دوي په دي حقیقت نه پوهیږي، او نه ددي احساس کوي، الله سبحانه وتعالی هیڅ یو داسي قوم نه خوشبخته کوي کوم چه دتکلیف او مصیبت په وخت کښې دالله سبحانه وتعالی نه مخکې کاڼو او ونو بټو ته توجه کوي او دهغې نه حاجتونه ترې غواړي.

تاسو خو سحر او ماښام دا وایي، چه دسلفو په تابعدارۍ کښې هرقسمه خیردی، او دخلفو دبدعاتو په تابعدارۍ کښې هرقسمه شر او فساد دی، نو ایا سلفو قبرونه چونه (پخول) ایا سلفو قبرونه الله ته وسیله کول، آیا سلفو درسول الله صلی الله علیه وسلم قبر نه یا دصحابه کرامو دقبرونو نه حاجتونه غوښتلي دي، آیا په سلفوکښې چا درسول الله صلی الله علیه وسلم یا دصحابه کرامو دقبرونونه حاجتونه غوښتلي دي، آیا رفاعي، دسوقي، جیلاني، او بدوي، دالله تعالی په نیز باندي دانبیاو رسولانو اوصحابه کرامونه، ډیرمقرب دي آیا رسول الله صلی الله علیه وسلم چه دتصویرونو اومجسمو جوړولونه منعه کړیده نودا هسي لوبه اوتماشه ده که نه بلکه دامنعه يي ددي وجي نه کړیده چه په دي امت کښې دجاهلیت شرک واپس رانشي؟

په تصویرونو مجسمو او مزارونو قبرونوکښې څه فرق؟ هرکله چه داهریو دشرک باعث ګرځي، او عقیده دتوحید بربادوي[۱].

دڅلورم اصل اوقاعدي دشرحي خلاصه

ددي دور اوزماني مشرکان دمخکني دور دمشرکانونه ډیر سخت دي په شرک کښې.

دقبرونونه مددونه غوښتل اودا قبرونه وسیله جوړول به ترهغي پوري باقي وي ترڅو پوري چه هغه خلک موجودوي کوم چه داخبري ښایسته کوي

(۱) النظرات لمصطفى المنفلوطی: (۸۱- ۸۵).

او دي طرف ته دعوت ورکوي، اوباطل دحق په جامه کښې خلکو ته پیش کوي.

دالله تعالی په فضل کرم سره د توحید په کښې څلور بنیادي اصولو اوقواعدو باندې مشتمله دارساله اخر ته ورسیده.

والحمدلله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید الأنبیاء والمرسلین، نبینامحمد وعلی آله وصحبه أجمعین.

IslamHouse.com

www.IslamHouse.com IslamHouse.com IslamHouseEn IslamHouseEn

For more details visit
www.GuideToIslam.com

GUIDE TO ISLAM

contact us :Books@guidetoislam.com

GuidetoIslam.org Guidetoislam1 Guidetoislam www.Guidetoislam.com

المكتب التعاوني للدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

هاتف: ٩٦٦١١٤٤٥٤٩٠٠+ فاكس: ٩٦٦١١٤٩٧٠١٢٦+ ص ب: ٢٩٤٦٥ الرياض: ١١٤٥٧

ISLAMIC PROPAGATION OFFICE IN RABWAH

P.O.BOX 29465 RIYADH 11457 TEL: +966 11 4454900 FAX: +966 11 4970126

د توحيد په وضاحت کښي څلور بنيادي اصول

دا کتاب دتوحيد باره کښي په ډيرو مهمو بحثونو مشتمل دی چه دتوحيد اهميت او دهغي حقيقت په کي ښه واضح شويدی.

IslamHouse.com
مركز أصول
Osoul Center
www.osoulcenter.com
Rabwah